

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DÜNYA KLASİKLERİ

İTİRAFLARIM TOLSTOY

Dünya Edebiyatından Seçmeler

İtirafıarım

TOLSTOY

Kum Saati Yayınları

İtiraflarım

L.N. Tolstoy

TOLSTOY

© Kum Saati Yayınları

ISBN- 975-8414-92-5

Orijinal Adı : İspoved

Kum Saati Yayınları: 2003.013

Dünya Klasikleri Dizisi: 003.004

Genel Yayın Yöneticisi : İlhan Bahar

Genel Koordinatör ve Editör: M. Murat Sezer

Dizi Editörü: Bilkın Tat

Düzeltili: Muttalıp Asılı

İç Düzen: Adem Şenel

Kapak Tasarımı: Salih Koca

Baskı-Cilt: Çalış Matbaacılık

İTİRAFLARIM

Türkçesi

Elanur Bahar

Kitabın Türkçe çeviri hakları Kum Saati Yayınları'na aittir.
Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz,
hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Haberleşme Adresi:

Ticarethane Sok. Gülegüle Apt. No.46/9

Cağaloğlu / İSTANBUL

Tel: 0 212 513 86 25

e-mail: info@kumsaatiyayincilik.com.

http: www.kumsaatiyayincilik.com.

Kum Saati Yayınları

BİRİNCİ BÖLÜM

Hristiyanlığın, Ortodoks mezhebine¹ göre vaftiz² edildim ve bu yönde eğitildim. Çocukluk ve gençlik yıllarımda bu inanç çerçevesinde eğitim gördüm ama on sekiz yaşında, ikinci yılında üniversiteyi bıraktığımda, artık, bana öğretilenlerin hiçbirine inanmıyordum. Bazı anılara atfen hüküm vermem gerekirse, gerçekte, hiç de öyle ciddi inançlı biri sayılmazdım. Bununla birlikte, bana öğretilenlere ve çevremdeki yetişkinlerin inançlarına güveniyordum; ancak bu güven sallantılıydı. Anımsarım, on bir yaşlarındaydım; şimdi çoktan ölmüş olan, Voladga adında liseli bir çocuk, bir pazar günü bize gelmiş ve büyük haber olarak, lisede ortaya atılan yeni bir fikri anlatmıştı. Fikir şuydu: *"Tanrı diye bir şey yok! Bize öğretilenlerin hepsi uydurma şeyler!"* (Bunlar 1838 yılında oldu) Küçük erkek kardeşlerimin bu haberle nasıl alakadar olduklarını, hatta benim düşüncemi de sorduklarını anımsıyorum. Ve hatırlıyorum, hep birden büyük bir heyecana kapılmış, bu haberi son derece enteresan, hatta iyiden iyiye mümkün bir şey gibi onamıştık.

Sonra şunu da anımsıyorum, ağabeyim Dimitry, üniversite öğrenimi sırasında, o kendine özgü tutkulu hâliyle, birden kendini

¹ "Ortodoks" doğru görüş ve inanç anlamına gelir. Roma'nın üstünlük iddiasına karşı Bizans Patrikliği, kendisinin doğru yolda olduğunu belirtmek üzere bu adı almıştır. İlk yedi konsil kararlarına uyar, 787'den sonra toplanan hiçbir konsil kararlarını geçerli saymazlar.

² Sakramentlerin ilkidir. Hristiyan olmak ya da kilise değiştirmek vaftizle olur. İlk günahı silmenin vaftizde giderilebileceğine inanılır. Vaftizde ruh temizliğinin sembolü olan gerçek ve tabii su kullanılır.

dine verip de her âyine³ gittiğinde, oruç⁴ tutup, temiz ve ahlaklı bir yaşam sürdüğünde, onu hepimiz -ki büyük kardeşler de dahil- durmadan alaya almış, kendisine “Nuh” diye lakap takmıştık. Hatırlarım, o zamanlar Kazan üniversitesi mütevelli heyetinden Mussin Puşkin bizi bir baloya davet etmiş, gitmeyi reddeden ağabeyimi “*Hız. Davud bile tapınağın dolabı önünde dans etti!*” diyerek alaylı bir şekilde ikna etmeye çalışmıştı. Büyüklerin bu şakalarını o zamanlar alkışlıyor ve şöyle bir sonuç çıkarıyordum: Hristiyanlığın esaslarını öğrenmek ve kiliseye gitmek gerekiyordu; ancak bütün bunları pek fazla önemsemeye gerek yoktu. Ayrıca, çok genç yaşlarda Voltaire⁵ okuduğumu ve onun aylarının beni kızdırmadığını, aksine eğlendirdiğini anımsıyorum.

Benim inançtan kopuşum, aydın kesimin müdavimi sayılan insanlarda nasıl olmuşsa ve şimdi de nasıl oluyorsa, işte öyle olmuştu. Sanırım, büt, genelde şu şekilde oluyordu: Etrafındaki çoğunluk nasıl yaşıyorsa, işte öyle yaşıyordu insan; herkes inanç esaslarıyla ortak olmayan, çoğunlukla ona zıt düsturlara bağlı olarak yaşıyor; inanç öğretiminin hayatımızda hiçbir yeri yok. Ne başka insanlarla olan ilişkilerimizde rastlıyoruz ona, ne de bizzat kendi hayatımızda onunla alışverişimiz oluyor. İnanç esaslarını herhangi bir yerde, yaşamdan uzakta ve ondan bağımsız olarak kabulleniyoruz. O, bir kere karşımıza çıktı mı, hayatı, tıpkı, içten hiç mi hiç ilgilendirmeyen, dıştan bir olaymış gibi karşılıyoruz.

Birinin dindar olup olmadığı, eskiden olduğu gibi, şimdi de onun hayatından, davranışlarından az da olsa anlaşılabilir. Orto-

³ Kilise, mensuplarına, İsa tarafından konulduğunu açıkladığı yedi “Sakrament”i (âyin) bildirdi ve onlardan bunlara uymalarını istedi. 1- Vahit (batem), 2- Ekmek-Sarap Âyini (Ökarist) 3- Kuvvetlendirme (Konfirmasyon), 4- Günah itirafı (Pénitence), 5- Son yağlama (Extrême-Onction), 6- Rahıplık taktisi (Ordre, Ordo), 7- Nikâh (Mirage)

⁴ Hristiyanlıkta iki çeşit oruç vardır. Ökaristik oruç: Kominyondan (Ekmek-Sarap âyini) önce belirli bir süre katı besinlerin yenilmesinin yasaklanmasıdır. Ekstazyistik oruç: Katolik kilisesinde kırk günlük perhiz dönemidir. Günümüzde oldukça hafifletilmiş ve azaltılmıştır. Ortodokslar oruçta eski geleneğe bağlıdır. Onlarda orucun daha uzun ve sert dönemleri vardır.

⁵ Voltaire: (François Marie Arouet), 1694-1788. Reformcu felsefeyle uğraştı. Serbest düşünüş ve zekâyla dikkat çekti. Din eğitimi karşısında alaycı şüphecilik ve Kilisenin Devleti etkilemesine düşmüdü.

doksluğa inandığını söyleyen biriyle, bunu reddeden biri arasında eğer bir fark varsa, bu fark hiç de birincinin yararına değildir. Geçmişte olduğu gibi, bugün de Ortodoksluk inancını benimsediğini söyleyen kimselere, çoğunlukla kendini son derece önemli sayan, ruhsuz, acımasız kimseler arasında rastlanır. Oysa, akıl, doğruluk, dürüstlük, yufka yüreklilik ve ahlaklılık çoğunlukla kendini inançsız ilân eden insanlarda görülüyor.

Okullarda Hristiyan ilmi hâli öğretilir ve öğrenciler kiliseye götürülür; memurlardan “Akşam Ekmegi âyini”⁶ ne düzenli gittiklerine dair belge istenir; ancak öğrenci olmayan ve devlet memurluğu yapmayan tabakanın insanı -şimdi olduğu gibi, geçmişte de böyleydi- Hristiyanlar arasında yaşadığını ve kendisinin de bir Ortodoks olduğunu hiç düşünmeksizin sürdürür yaşamını.

Güven duyularak devralınmak yerine, dış baskılarla ayakta tutulan inanç, şimdi, hatta eskiden de bilimlerin ve inanç esaslarıyla ters düşen yaşam tecrübelerinin etkisi altında erimekte ve erimştir. Çoğu kez şu düşünceyle yaşar insan: Kendisine daha çocuklukta öğretilen inanç öğretisi, onda sanki hiç bozulmadan varlığını devam ettirmektedir; oysa, o, bu öğretiyi çoktan kaybetmiştir!

Bir zamanlar bana akıllı ve dürüst bir insan olan “S.” inanmak nasıl vazgeçtiğini anlatmıştı. Bir keresinde, bir av sırasında, geceyi geçirmek için konakladıkları yerde, eski çocukluk alışkanlıkları doğrultusunda, akşam olup diz çökerek dua ettiğinde, kendisi yirmi altı yaşındaymış. Onunla birlikte avda olan ağabeyi, saman yığının üstünde uzanmış, onu seyrediyormuş. “S.” duasını bitirmiş ve tam yatmak üzereyken, kardeşi demiş ki: “*Bu işi hâlâ yapıyorsun demek?...*”

Başka da bir şey konuşmamışlar. “S.” o andan itibaren son vermiş; şimdi ibadet etmeyi, âyine gitmeyi, kiliseye uğramayalı otuz yıl olmuş. Kardeşinin kanaatini öğrenip benimsediği için değil, ya da ruhu belli bir karara ulaştığı için de değil, sadece, kardeşinin söyle-

⁶ Hristiyanlıkta günlük ibadetler için vakitler tam olarak tayin edilmemiş. sürekli olarak dua etmek tavsiye edilmiştir, ancak Kilise, toplu ibadetleri ferdî ibadetten üstün tuttuğu için, mecburi olmasada sabah ve akşam ibadeti papaz nezdinde Kilise’de yapmaya tavsiye eder.

dikleri, zaten kendi ağırlığıyla çökmek üzere olan duvara bir dokunmuştu da bu yüzden böyle davranmıştı. İçinde, inancın bulunduğu o yer çoktan boşalmıştı; çünkü ibadet sırasında mırıldandığı sözler, haç çıkarmalar ve diz çökmeler büsbütün anlamsız hareketlerdi. O, bunların anlamsızlığının ayırımına varmış ve artık bu hareketleri yapamaz olmuştu.

Durum böyleydi ve sanırım insanların çok büyük bir çoğunluğunda da böyledir. Bizim gibi eğitim görmüş insanlardan, yani kendi kendilerine karşı samimi davranan insanlardan bahsediyorum; yoksa, dini, dünyevi amaçlarına alet eden insanlardan değil. (Aslında bu tip insanlar gerçek inançsızlardır; çünkü inanç, onlar için herhangi bir dünyevi amaca ulaşmada araç durumundadır; bu, hiç şüphesiz inanç değildir) Bizim gibi eğitim görmüş insanlara gelince, onların durumu da şöyledir. Bilginin ve hayatın ışığı, o yapay binayı eritmiştir. Bazıları bunu fark etmiş ve kalıntıları silip süpürmüş, bazıları ise hâlâ bile farkında değiller.

Bana çocukluğumdan beri öğretilen inanç esasları, bende de, başkalarında olduğu gibi yok olup gitmiştir. Yalnız şu farkla ki, ben daha on beşimde felsefi yazıları okumaya başladığımdan, dinden kopuşumun bilincine erken varmıştım. On altı yaşında dua etmeyi bıraktım, kiliseye ve "Akşam Ekmeği Ayını"ne gitmeye kendiliğimden son verdim. Bana çocukluğumdan beri öğretilenlere inanmıyordum; fakat yine de bir şeye inanıyordum. Neye?... Söyleyemezdim. Tanrı'ya hâlâ inanıyordum, daha doğrusu, yadsımıyordum onu ama hangi Tanrı'ya? Bilmiyordum. İsa'yı ve öğretisini de yadsımıyordum; ancak bu öğretiyi de, söyleyemezdim.

Şimdi, geriye bakıp o günleri düşündüğümde, açıkça görüyorum ki, benim inancım, -yani hayvani güdüler yanında hayatımı hareketle geçiren şey- o zamanki tek gerçek inancım, kusursuzlaşmaya olan inançtı; ancak bunu ifade edemiyordum. Fakat kusurlaşmaya çalışıyordum. Yani, elimden geldiğince çaba sarf ediyor ve karşıma çıkan her şeyi öğreniyordum. İrademi kusursuzlaştırmaya çalıştım. Kendime hayat prensipleri saptadım; onlara uymaya çalıştım. Çeşit çeşit tahminlerle gücümü ve becerimi artırarak; her türlü esarete katlanma

yeteneğimi eğiterek, kendimi bedeneni geliştirmeye çalıştım. Ve bütün bunları kusursuzlaşma olarak kabul ediyordum. Doğal olarak, bunun temelini ahlaki kusursuzlaşma oluşturunuyordu; fakat onun yerini, hemen, genel anlamda kusursuzlaşma, yani kendim ya da Tanrı nazarında değil, başka insanlar karşısında daha iyi olma arzusu aldı. Ve hemen ardından da bu gayretimin, yani başka insanlar karşısında daha iyi olma çabasının yerini, diğer insanlardan daha meşhur, daha değerli ve daha zengin olma arzusu aldı.

İKİNCİ BÖLÜM

Gençliğimin bu on yılındaki hem dokunaklı, hem de ibret verici olan hayatımın hikâyesini anlatmayı bir keresinde düşünmüştümdür. Sanırım pek çok insan da aynı şeyleri yaşamıştır. Ruhumun derinliklerinde iyi insan olma arzusu yer etmişti ama iyiyi ararken gençliğin o en coşkulu dönemindeydim; ihtiraslarım vardı, yalnızdım, yapayalnız! Özlemimi fazlaca çektiğim şeyi, yani ahlâken iyi olma arzumu, kelimelere dökmeye kalkıştığım anda, küçümseme ve alayla karşılaşıyor, kendimi negatif tutkulara terk ettikçe de alkışlanıyor ve teşvik ediliyordum.

Hırs, hükmetme, çıkarıcılık, şehvet, kibir, hiddet, intikam hırsı, işte bütün bunlar toplum tarafından değer görüyordu.

Kendimi bu tutkulara kaptırdıkça, yetişkinlere benziyor ve benden memnun olunduğunu hissediyordum. Yanında kaldığım sevgili teyzem, o en temiz kalpli insan, bana hep, benim için en çok arzuladığı şeyin, evli bir kadınla ilişkiye girmem olduğunu söylerdi: *"Rien ne forme un jeune homme, comme une liaison avec une femme comme il faut."*¹

Benim için bir ikinci arzusu da, teğmen olmamdı, hem de Çar'ın maiyetinde. Ve en büyük dileği de çok zengin bir kızla evlenmem ve bu evliliğin sonucu mümkün olduğu kadar çok sayıda canımın² olmasıydı.

¹ Dünyada, bir genci olgun bir kadınla ilişkiye girmek kadar olgunlaştıran bir şey yoktur. (Fr.)

² Can: Çarlık Rusyasında, 1861'den, yani toprak köleliğinin kaldırılmasından önce topraklar, üzerinde yaşayan insanlarla alınıp satılırdı. İşte, toprakla birlikte alınıp satılan köylüleri can denilir.

O yılları, dehşete kapılmadan, iğrenmeden ve yüreğimde derin bir sızı duymadan anımsayamam. Savaşta insanlar öldürdüm, insanları düelloya zorladım, kumarda para kaybettim, köylülerin çalışmalarını engelledim, onları cezalandırdım, hovarda bir yaşam sürdürdüm, insanları aldattım. Yalan, hırsızlık, her çeşit şehvet, eğlence, ırza geçme ve öldürme!... İşlemeyeceğim suç yoktu. Bütün bunlar için alkışlıyorlardı arkadaşlarım beni. Beni vasat ahlâklî bir insan sayıyorlardı ve hâlâ da öyle sayarlar.

On yıl; işte böyle yaşadım!

Yazarlık çalışmalarına o sıralarda başladım; kibirden, çıkarıcılık-tan ve gururdan... Hayatımda yaptığım şeyleri, yazdıklarımda da yaptım. Şöhret ve para için yazıyordum ya, bunları elde etmek için kötünün göklere çıkarılması, yımın ezilmesi gerekiyordu. Nitekim, ben de öyle yaptım. Yazılarımda vurdumduymazlık, hatta hafif bir alay perdesi altında, çok defa, hayatımın anlamı olan iyiye ulaşma arzusunun gizlemeye çalıştım. Ve ne geçti elime?... İnsanlar beni alkışladılar ya!...

Yımnı altı yaşında, savaştan sonra, Petersburg'a geldim ve yazınlıla tanıştım. Beni kendi ayarlarında bir arkadaş olarak aralarına aldılar ve bana iltifatlarla bulundular. İlişki kurdugum bu insanların, benim o eski asilleşme denemelerimi baştan ayağa yıkan mesleki dünya görüşlerini kendime mâl ederken, çevreme bakınacak vaktim yoktu. Bu görüşler benim hercaî hayatımı haklı çıkaracak bir teori sağlıyor ve onu destekliyordu.

Bu insanların, yani benim yazar arkadaşlarımın, hayat felsefelerinin özü şuydu: Hayat, genel olarak ilerleme yoluyla gelişmektedir. Bu gelişmede en büyük pay fikir adamlarına aittir ve fikir işinin erleri arasında en büyük etkiyi yaratanlar da, sanatçılar ve şairlerdir. Bizim görevimiz, insanlara ders vermektir; fakat "Ben ne biliyorum ve insanlara ne verebilirim?..." tarzındaki insanın yaradılışından gelen sonu, bu rahatsız etmesin diye, bu dogma, bunu bilmeye ihtiyacımız olmadığını, şairin bunu kendiliğinden öğreteceğini dillendiriyordu. Ben kendimi eşsiz bir sanatkar ve şair olarak görüyordum. Bu teoriyi benimsemem de çok doğaldı. Ben, yani sanatkar ve şair olan ben, yazıyordum, neyi öğrettiğimi kendim de bilmeden öğretiyordum.

dum. Bunun karşılığında para kazanıyor, oldukça iyi bir şekilde yiyip-içiyordum; güzel bir evim vardı, çevremde kadınlar ve bir sürü insan... Ünlüydüm. Bu, benim için öğrettiğim şeyin çok iyi olduğu manasına geliyordu.

Edebiyatın önemine ve yaşamın ilerleyişine olan bu inanç, bir dindi ve ben onun rahiplerinden biriydim. Bir rahip olmak ise çok karlı ve oldukça hoş bir işti. İşte böyle, doğruluğundan hiçbir zaman şüphelenmeksizin, oldukça uzun bir süre bu inanç üzere yaşadım. Bu hayatın ikinci ve özellikle üçüncü yılında, bu inancın yanılmazlığından şüphelenmeye götüren ilk etmen, bu inancın rahipleri arasındaki çekişmeyi fark etmem oldu. Bu rahiplerin bir kısmı diyordu ki: "Hayır, *doğruyu öğreten karşı taraf, yanlış öğretiyor.*" Ve hepsi tartışıyor, kavga ediyor, birbirlerini alaya alıyorlardı. Üstelik aramızda öyleleri vardı ki, bunlar kimin haklı, kimin haksız olduğunu hiç önemsemiyorlardı. Bu işte sadece kendi çıkarlarının peşindeydiler. İşte, bütün bunlar inancımın doğruluğundan şüphe uyandırdı.

Yazarların taşıdığı "Yazarlar inancı"nın doğruluğundan şüphelenmeye başladıktan sonra, bu rahipleri daha dikkatli izler oldum ve şu kanaate vardım: Bu inancın rahiplerinin neredeyse tümü, yani bütün yazarlar, ahlâksız ve çoğunluğu kötü, karaktersiz kimselerdir. Bunlar, benim önceki askerlik hayatımda gördüklerimden çok daha bayağıydılar; fakat tıpkı azizler gibi ya da kutsallığın ne olduğundan haberdar olmayan insanlar gibi, kendilerinden emindiler ve kendilerini sürekli haklı görüyorlardı. Bu insanlardan iğreniyordum, kendimden de iğreniyordum ve bu "Yazarlar inancı"nın bir aldatmaca-dan başka bir şey olmadığını anlamıştım.

Fakat ne gariptir ki, bütün bu yalanların erkenden farkına varıp kendimi ondan sıyırdığım hâlde, bu insanların bana verdiği unvan-dan, yani bir sanatçı, bir şair, bir öğretmen unvanından kendimi koparamıyordum. Ne öğrettiğini bilmeksizin herkese ders veren bir şair, bir sanatçı olduğuma dair safca bir düşünceye sahiptim. Ve bu doğrultuda hareket ediyordum.

Bu insanlarla birlikteliğim neticesinde yeni bir de kötü huy edindim. Bu, hastalık derecesine ulaşmış hüsn-ü kuruntu ve çılgınca bir doyum; neyi öğreteceğimi kendim bilmesem bile, insanlara ders

vermekle görevlendirildiğim kuruntusudur. O zamanları düşündüğümde, o günlerdeki ruh hâlimi -tabii, böyleleri şimdi de binlerce vardır- hatırladığımda, hem üzülüyor, hem ürküyor, hem de gülüyorum; bir tımarhanedeki insanın hissettiği türden bir duygu sarıyıcı benliğimi.

O zamanlar hepimiz şuna inanıyorduk: Elden geldiğince çok yazmamız, elden geldiğince çok konuşmamız, elden geldiğince çok yayımlamamız gerekirdi ve bütün bunlar insanlığın kurtuluşu için gerekliydi. Bizlerden binlercesi, birbirlerine ters düşükleri ve birbirlerine hakaret ettikleri hâlde, yine de yayım yapıyor, yazıyor ve başkalarını aydınlatıyordu. Hiçbir şey bilemediğimize, hayata dair en önemli soruyu, iyi ya da kötü yanıtlandıramadığımıza aldırmaıyp, bizimiz değerini dinlemeksizin hep bir ağızdan konuşup duruyorduk. Bakarsın biri ötekine destek olur, kendisine de arka çıkılsın ve kendisi de övülsün diye; bakarsın biri ötekini kıskırtırdı. -tıpkı tımarhanelerde olduğu gibi- Binlerce işçi gece gündüz demeden güçlerinin sonuna kadar çalışıyor, binlerce sözcük basıyor ve postayla bunları bütün Rusya'ya dağıtıyordu; bizse durmadan daha çok, daha çok öğretiyorduk ve her şeyi öğretmeyi de bir türlü başaramıyorduk. Üstelik yeterince ciddiye alınmayışımıza da öfkelenmekten bıkmıyorduk.

Gerçekten çok tuhaf ama şimdi her şey anlaşılıyor. Bizim en temel arzumuz, emelimiz, mümkün olduğu kadar çok para ve ün kazanmaktı. Bu amaca ulaşmak için bildiğimiz tek şey kitap yazmak, gazete çıkarmaktı. Bunu da yapıyorduk işte; fakat hem böyle değersiz bir işi yapıp, hem de son derece önemli kişiler olduğumuza kendimizi inandırabilmek için bu faaliyetlerimizi savunabilecek bir dogmaya ihtiyacımız vardı. Bu problemi de şu şekilde çözdük: Var olan her şey devamlı olarak gelişir; fakat bütün bunlar eğitim aracılığıyla olur. Eğitim ise kitapların, gazetelerin dağılımıyla orantılıdır. Bize ise kitap ve gazete yayımlayalım diye para ve şan verilmektedir. Demek ki, biz en faydalı ve en iyi insanlarız. Eğer hepimiz aynı fikirde olsaydık, bu çok güzel olacaktı; ancak birinin dile getirdiği düşünce, hemen diğerinin söylediği karşıt bir düşünceyi çekiyordu ki, bu bizi şaşırtmalydı. Fakat bizler bunu fark etmiyorduk. Bize para ödüyordlardı. Partimizin adamları bizi övüyordu; böylece kendimizi haklı görüyorduk ve herkes kendisinin haklı olduğuna inanıyordu.

Şimdi anlıyorum ki, her şey tam olarak tımarhanede olduğu gibi. Fakat o zamanlar bunu belirsiz bir şekilde seziyordum ve bütün deliller gibi, ben de benden başka herkesi deli sayıyordum.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Evleninceye dek, akıl ve mantıkla uyuşmayan bu hayatı yaşamayı sürdürdüm. Bu sıralarda yabancı ülkelere seyahate çıktım. Avrupa'da bulunmam ve Avrupa kültürünün seçkin düşünürleri ile ilişki kurmam, o sıralar içimde yaşayan yetkinleşme inancını güçlendirdi; çünkü aynı inancı onlarda da buldum. Bu inanç bende, çağımız insanlarının hemen hepsinde görülen alışılmış formunu aldı. Bu, "İlerleme" kelimesiyle adlandırılıyordu. O zamanlar bu kelime ile bir şeylerin ifade edildiğine inanıyordum. Ben de her insan gibi "Nasıl da ha iyi yaşayabilirim?" sorusuyla meşgul oluyor ve buna "İlerlemeye uygun şekilde hareket ederek" diye yanıtlıyordum. Aslında bu hâlim, bir kayığa oturmuş, dalgalarla ve rüzgarla sürüklenen bir insanın hâline benziyordu. Bu durumdaki insan için çok önemli olan şu tek soruya; "Dümeni nereye kırmalı?" sorusuna cevap vermeksizin "Bu bizi bir yerlere götürüyor ya, gerisi önemli değil" diyen kimseler gibi olduğumun ayırımında değildim henüz.

O sıralarda bunu fark etmiyordum. Zaman zaman, aklım değil fakat duygularım, çağımız insanlarının hayat hakkındaki bilgi eksikliğini perdeleyen yaygın boş inançlara baş kaldırdı. İşte böyle bir zamanda, Paris'te bir insanın idam edilmesini görmek, ilerleme inancının ne kadar zayıf olduğunun farkına varmama vesile oldu. Giyotin-de kafanın gövdeden nasıl ayrıldığını ve birbiri ardına nasıl sandığın dibine düştüğünü görünce kavradım. Aklımla değil, bütün varlığım-la kavradım ki, varlığın ve ilerlemenin hiçbir teorisi bu cinayeti haklı çıkaramaz. Ben ya da dünyanın bütün insanları, hangi teoriyle olursa olsun, hatta dünyanın yaratılışından bu yana, herkes bunu

zorunlu görmüş olsun; biliyorum ki, bu zorunlu değil, köklü bir şeydir. Ve neyin iyi ve zorunlu bir şey olduğuna hüküm verecek olan da hakimlerin ve insanların söz ve hareketleri değil, ilerleme de değil, kalbimle birlikte benim. İlerlemeye olan boş inancın hayatımız için yetersiz olduğu bilincini bende uyandıran ikinci olay, kardeşimin ölümüydü. Kardeşim iyi, akıllı ve ciddi ciddi çaba gösteren bir insandı. Genç yaşta hastalandı, bir yıldan uzun bir süre acı çekti. Niçin yaşadığını hiç anlamaksızın, hele niçin öldüğünü hiç mi hiç anlamaksızın, acı içinde öldü. Ona ya da bana, onun bu yavaş ve ıstıraplı hastalığı sırasında bu soruya cevap vermedi hiç bir teori. Fakat bütün bunlar, şüphelenmelerimin günlük halleriydi. Yine de ben eski hayatımı sürdürmeye devam ediyordum ve sürekli olarak ilerleme inancımı koruyordum. "Her şey geliyor ve ben de geliyorum; her şeyle birlikte benim de niçin geliştiğim, ileride ortaya çıkacaktır." O zamanki inancımı, işte böyle ifade edebilirim.

Yurt dışından vatanıma döndüğümde köye yerleştim ve aklıma bir köy okulu kurma fikriyle meşgul olmak geldi. Bu meşguliyet, benim eğilimlerime özellikle uygun düşüyordu; çünkü bu meşguliyet, edebiyat yoluyla aydınlatma faaliyeti sırasındaki göze batan, o açıkça ortaya çıkmış olan yalancılık yoktu. Bu işte de ilerleme adına çaba gösteriyor ama ilerlemenin kendisine karşı da artık eleştirel bir tutum içinde bulunuyordum. Kendi kendime şöyle diyordum: "İlerleme, bazı hallerde kanunlara uygun olarak yürümektedir. Tabiata bağlı olarak yaşayanlara ve çiftçi çocuklarına tamamen serbest davranılmalı ki, bu sayede, yürümek istedikleri ilerleme yolunu seçmelerine yardımcı olunmalıdır. Fakat ben, aslında hep o çözemediğim görev çevresinde dolaşıp duruyordum. Bu mesele, ne öğreteceğimi bilmeden, içimdeki öğretme arzusuyla. Edebiyatla meşguliyetimin yüksek kademelerinde şunu anlamıştım ki, insan neyi öğreteceğini bilmiyorsa, öğretemez; çünkü görmüştüm ki, bunlardan her birisi başka şeyler öğretiyordu. Yazarlar kendi aralarındaki düşünce ayrılıkları sebebiyle bilgisizliklerini gizleyebiliyorlardı. Oysa burada, köylü çocuklarının öğrenmek istediklerini belirlemeyi kendilerine bırakarak bu güçlüklerden sıyrılabilceğime inanıyordum. O günleri

şimdi ancak tebessümle hatırlıyorum: Öğretme arzumu tatmin için kendimi nasıl da paralıyordum. Oysa ruhumun derinliklerinde çok iyi biliyordum ki, ben, gerekli olan herhangi bir şeyi öğretemezdim; çünkü neyin gerekli olduğunu kendim de bilmiyordum. Bir yıl boyunca kendimi okulla ilgili çalışmalara verdikten sonra, ikinci defa yurt dışına gittim.¹ Niyetim, bu konuda bilgisiz bir insanın başkalarına bir şeyler öğretme yeteneğini kazanabilmesi için ne yapması gerektiğini öğrenmekti.

Ve bunu yabancı ülkelerde öğrendiğimi sanıyordum ve bütün bilgilerle donanmış olarak Rusya'ya geri döndüm, tam da köleliğin kaldırıldığı yılda. Bir sulh hâkimi görevini aldım ve öğretmeye başladım. Cahil halk tabakasını okullarda, kültürleri ise şimdi yayımladığım dergide bilinçlendiriyordum.² Her şey yolunda gidiyor gibi görünüyordu ama bende kafaca pek sağlıklı olmadığım gibi bir his vardı ve bu böyle uzun süre devam edemezdi. Belki de on beş yıl sonra düşeceğim ümitsizliğe, o zamanlar düşecektim. Benim için hayatın daha araştırmadığım ve bana kurtuluş ümidi veren bir yanı daha vardı: Aile hayatı.

Bir yıl boyunca sulh hâkimliği göreviyle, okullarla ve dergiyle oyalandım. Çıkış yolu bulamadığım düşüncesi bana öylesine acı çekti ki, sulh hâkimliği görevi bana öyle ağır geliyor, okullardaki çalışmalarım bana öyle karışık geliyor, dergi aracılığıyla herkesi eğitime ve ne öğreteceğimi kendimin de bilmediğini gizlemekten oluşan güvensiz sallantılı hâlim bana o kadar dokunuyordu ki, sonunda hastalandım. Hem de vücutta olmaktan çok, zihnen. Her şeyi boş verdim. Temiz hava almak, kızık içmek ve yaradılışa uygun hayat sürmek için bozkıra, Başkurların³ yanına gittim.

Oradan geri döndüğümde de evlendim.⁴ Mutlu bir aile hayatının oluşturduğu yeni şartlar, beni hayatın anlamını araştırmaktan

¹ Dresden'de, halk eğitimi konusunda ilk esinlendirici olan Auerbach'ı, Kitzinger'de Froebel'i, Londra'da Herzen'i, Bruxelles'de, kendisini çok etkilediği anlaşılan Proudhon'u tanıdı.

² İasnaya Polyana isimli bir dergi çıkarıyordu.

³ Başkurlar: Toprakları Sovyet Sosyalist cumhuriyetine dahil olan, Güney Urallar üzerine yayılan ve Asya'dan gelen Başkurların yaşadığı bölge.

⁴ Uzun yıllardan beri Bers ailesinin dostuydu. Sırasıyla hem anneye, hem de üç kızına âşk olmuştu. Sonunda ortancasında karar kıldı.

tamamen alıkoyuyordu. Bu sıralarda, bütün hayatımın merkezinde ailem, eşim, çocuklarım ve onlar için evin imkânlarını genişletmek yer alıyordu. Kusursuzlaşma çabasının yerini -daha önceleri, bir ara farkına varmadan onun yerine genel bir kusursuzlaşma, ilerleme çabası girmişti- elden geldiği kadar kendimin ve ailemin rahat etmesi çabasına bırakmıştı.

Böylece on beş yıl daha geçti.

Bu on beş yıl içerisinde yazarlığı faydasız bir iş olarak görmeme rağmen, yazmaya son vermedim. Değil mi ki yazarlık mesleğinin tadını bir kez almıştım, değil mi ki o az buçuk emeğim karşılığında son derece büyük para ve alkış görmüş ve bundan büyük zevk almıştım? Bunun sonucunda kendimi ona adadım; durumumu düzeltme ve hayatımın -genel olarak hayatın- anlamı konusunda ruhumda baş gösteren bütün soruları uyuşturmak için başvurmuştum bu yola.

Şimdi, kendim için tek gerçek olan şeyi yazdıklarımda öğretiyordum: Yani böyle yaşamak gerektiğini, insanın en rahat yaşadığı yerin aile olduğunu. Bu şekilde yaşayıp gittim ama beş yıl önce tuhaf bir şeyle karşılaştım: Şüphe anları sarıyordu beni, hayatın düpedüz durduğu anlar, sanki nasıl yaşamam, ne yapmam gerektiğini bilmiyordum gibiydim. Dengemi yitirdim ve melankoliye düştüm fakat bu kısa bir süre sonra geçti, eskisi gibi sürdürmeye başladım hayatımı. Sonra bu şüphe anları yineleni, daha sık, çok daha sık ve hep aynı şekilde. Hayatımın durduğu bu anlar, hep aynı sorularla ortaya çıkıyordu: Niçin? Peki sonra ne olacak?

Başlangıçta sandım ki, bütün bunlar anlamsız, saçma sorulardır. Soruyordum ki, bunlar belli; ben her şeyden önce bu soruların çözümü ile uğraşmalıydım, o zaman zor olmayacaktı mesele. Fakat bununla uğraşacak zamanım yoktu; günün birinde, canım isterse, cevapları bulabilirdim; ancak sorular gittikçe daha sık ortaya çıkmaya başladı, hep daha zorlayıcı tarzda cevap bekliyorlardı. Durmadan aynı yere düşen noktalar gibi, bu cevapsız sorular da kara bir leke halinde toplanarak büyüyordu. Bir iç hastalık nedeniyle acı çeken bir insanın hali nasılsa, işte benim halim de öyleydi. Önce hastanın önem vermediği emareler belirir, sonra bu işaretler gittikçe sık tekrar-

lanır ve zamanla kurtulmanın imkânsız olduğu bir acı hâline gelir. Acı büyür ve hasta düşünmeye vakit bulamaz olur. O zaman fark eder ki, kendisinin uyumsuzluk saydığı şey, dünyada onun için en önemli olan şeydir, yani ölümdür.

Bende de aynen böyle oldu. Anladım ki, rastlantısal bir rahatsızlık değil bu, tersine çok önemli bir şey. Bu sorular tekrar ortaya çıkarsa, bunlara cevap bulmak gerekir. Ve ben cevap bulmaya çabaladım. Sorular görüntüde çok aptalca, çok yalın ve çok çocukçaydı; ancak onlara yaklaşıp yaklaşmaz ve onları çözmeye kalkışır kalkışmaz şunu anladım: Birincisi, bunlar öyle aptalca ve çocukça sorular değil, hayattaki en önemli, en derin sorular. İkincisi, ben bunları istediğim kadar düşünüyem, asla ama asla çözemem. Samara yöresindeki mülkümle, oğlumun eğitimiyle, kitap yazmakla uğraşmadan önce, bunları niçin yaptığımı bilmem gerekirdi. Niçin yaptığımı bilmeden, bir şey yapamam ben, yaşayamam ben. Bu sıralarda beni meşgul eden iktisat düşüncelerinin ortasında, birden şimşekler çaktı kafamda: "Güzel Samara eyaletinde altı bin dönüm arazin, üç yüz altının olacak, peki ya sonra?..." Ve ben, kıpırdamadan öylece duruyordum, ardından ne düşünmem gerektiğini bilmeden. Çocukları nasıl eğitemem gerektiğini düşündüğümde, kendi kendime soruyordum; "Niçin?" halkın en yüksek refaha nasıl ulaşacağı üzerine kafa yorarken, birden: "Sana ne bundan?" diyordum. Ya da eserlerimin bana sağlayacağı ünü düşündüğümde, kendi kendime şöyle diyordum: "Pekâla, Gogol'den,⁵ Puşkin'den,⁶ Shakespeare'den,⁷ Molière'den,⁸ dünyanın bütün diğer yazarlarından ünlü olacaksın da ne olacak sanki!" Bunları hiç ama hiç cevaplandıramıyordum. Sorular beklemezler, cevap isterler. İnsan cevap bulamazsa yaşayamaz. Ve bir cevap da yok işte.

⁵ Gogol: (Nikolay Vasilyevič), 1809-1852, Rus hikayeci ve yazar.

⁶ Aleksandr Puşkin: (1799-1837): Rus şair, romancı, hikâye yazarı. Ülkesinin en büyük şairi ve çağdaş Rus edebiyatının kurucusu sayılır.

⁷ Shakespeare: (William), 1564-1616. İngiliz oyun yazarı. "Hamlet, Kral Lear, Romeo ile Juliet" önemli eserlerinden bir kaçıdır.

⁸ Molière: (Jean-Baptiste Poquelin), 1622-1673. Fransız oyun yazarı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Hayatım durmuştu. Nefes alabiliyor, yiyebiliyor, içebiliyor, uyuyabiliyordum; nefes almamak, yememek, içmemek, uyumamak elimden gelmiyordu. Fakat hayat değildi bu; çünkü beni aklın tatmin edecek bir arzum yoktu. Bir arzum olduğunda, onu gerçekleştirsem de gerçekleştirsem de bir şey çıkmayacağını önceden biliyordum. Bir peri çıkagelse de bana: "Dile benden ne dilerse" dese, ona ne cevap vereceğimi bilemezdim. Gerçi sarhoş anlarımda arzularım olmuyor değildi ama ayıkken bunun bir yanılgıdan başka bir şey olmadığını, arzulanan bir şey bulunmadığını görüyordum. Gerçeği öğrenmeyi bile arzulamıyordum; çünkü onun neden ibaret olduğunu bildiğimi sanıyordum. Gerçek şuydu: "Hayat, anlamsız bir şeydir." Böylece yaşayıp gidiyordum. Ve yoluma devam ediyordum, bir uçurumun başına gelmişim ve önümde yok oluştan başka bir şey olmadığını farkındaydım. Hareketsiz durmak imkânsızdı. Önümde yalnızca acı ve gerçek durduğunu görmemek için gözlerimi kapamam da imkânsızdı. Tam bir perişanlıktı bu!

İşte böylece, sağlıklı ve mutlu bir adamın, artık yaşayamayacağı duygusuna kapılması söz konusu oldu. Karşı konulmaz bir güç, beni her nasılsa kendimi hayattan kurtarmaya itiyordu. Keçi dinle ölmek istemediğimi söyleyemem. Beni hayattan uzaklaştıran şey, iradeden daha güçlü, daha ağır ve daha kapsamlıydı. Daha önceki yaşama içgüdüsüne benzer bir güçtü bu, yalnız ters yönde. Ne kadar kuvvetim varsa, tümünü kullanarak yaşamdan kaçırıyordum. İntihar fikri, bana aynen daha önceleri hayatımı geliştirme fikri gibi normal

geliyordu. Bu düşünce öyle çekiciydi ki, bir an önce uygulamamak için her türlü çareye başvurmam gerekiyordu. Acele etmek istemiyordum. Sebebi; çünkü bu karışıklığı açıklığa kavuşturmak için denemediğim hiçbir şey kalmamı istiyordum. Bunu başaramayacak olursam, öteki işi nasıl olsa yapacaktım. Evet, ben, yani mutlu insan, o sıralar her türlü ipi saklıyordum, her akşam üstümü değiştirdiğim odada, dolapların arasında kendimi asmayayım, yani yaşamdan kurtulma konusundaki o kolay çareye başvurmayayım diye. Ne istediğimi kendim de bilmiyordum. Hayattan korkuyordum, ondan kaçırıyordum ve her şeye rağmen, yine de ondan bir şeyler ümit ediyordum.

Üstelik bütün bunlar öyle bir zamanda oluyordu ki, mutluluk dedikleri şeyin beni her taraftan sardığı anda; daha ellisinde bile yoktum o sıralar. Beni seven iyi bir karım vardı, sevgili çocuklarım vardı, emek istemeksizin büyüyen bir çiftliğim vardı. Yakın dost ve tanıdıklardan saygı görüyordum. Eskisinden daha çok yabancıların övgü yağmuruna tutuluyordum. Kısacası, ismim üne kavuşmuştu. Üstelik aklım başımdaydı, ruhen de hasta değildim. Tam tersine, kafaca ve vücutça öyle güçlüydüm ki, yaşitlarımda nadiren rastlardım bir benzerime: Bedenen, ekin biçmede çiftçilerle yarış edebiliyordum; kafaca, sekiz-on saat aralıksız çalışabiliyordum, bu tür zorlanmanın en ufak bir zararını hissetmeksizin. Ve bu durumda o kadar ileri gittim ki, ölümden çok korktuğum hâlde, kendimi hayattan koparmak için çeşitli çarelere başvurmam gerekiyordu.

Bu ruh hâli bende kendini şöyle gösteriyordu: Bu hayat, birinin bana oynadığı aptalca, kötü bir oyundan başka bir şey değildi. Beni yaratan "Birini" kabul etmiyorsam da, şöyle bir düşünce gayet normal geliyordu: Beni dünyaya getirmekle son derece aptalca ve kötü bir şaka yapmıştı birisi.

Benimle eğlenen böyle biri, ister var olsun, ister olmasın, mesele benim için değişmiyor. Yaşamımdaki hiçbir harekete akıllıca bir mana veremiyordum. Bunu daha baştan kavrayamadığıma şaşıyordum yalnızca. Bütün bunlar bizce artık çoktan malûm. Bugün-yarın, hastalık ve ölüm sevdiğim insanları ve beni yakalayacak (zaten yakalamıştı bile) ve geriye pis koku ve kurtçuklardan başka bir şey

kalmayacak. Başarılarım nasıl olurlarsa olsunlar, er-geç unutulacak ve ben hayatta olmayacağım. O hâlde bütün bu çaba niye? İnsanoglu bunu nasıl göremez ve yaşamaya devam eder, şaşılacak şey doğrusu! Ancak hayatın sarhoşluğuna kapılmışsa yaşayabilir insan. Ayırlı ayrılmaz, bunun yalnızca bir yanıma, hem de aptalca bir yanıma olduğunu görür! Mesele bu ya! Komik ya da esprili bir yanı bile yok; sırf acımasızca ve aptalca.

Bir seyyahla, onun çölde karşılaştığı yırtıcı hayvanları anlatan o şarkı masalını kim bilmez ki. Seyyah, yırtıcı bir hayvandan kurtulmak için kurumuş bir kuyuya atar kendini. Orada, kuyunun dibinde bir ejderha görür, onu yutmak için ağzını açmıştır. Yırtıcı hayvan tarafından parçalanmamak için yukarı çıkmaya cesaret edemeyen ama ejderha tarafından da yutulmamak için aşağıya atlayamayan bu zavallı, kuyunun duvar taşları arasında yetişen bir dalı yakalar ve sınıksız tutunur ona. Elleri uyuşur ve az sonra, kendisini her iki tarafta bekleyen felâketin kucığına düşeceğini hisseder. Oysa, hâlâ sınıksız yapışıp durmaktadır dala. O sırada, biri beyaz, biri siyah iki farenin onun tutunduğu dalın çevresinde dolaşıp, dalı kemirmekte olduklarını görür. Birkaç dakikası vardır, çalı kopacak ve o da canavarın ağzına düşecektir. Seyyah bunu görür ve kurtulma şansı olmadığını bilir; ancak havada debelendiği sürece çevresine bakınmaya devam eder. Dalın yapraklarında bal damlaları görür, dilini uzatıp bunları yalamaya koyulur. İşte, ben de aynen öyleyim, ölüm ejderhasının kaçınılmaz bir şekilde beni beklediğini, beni parçalamaya hazır olduğunu bildiğim hâlde, hayatın dallarına tutunuyorum ve bu azaba niye düştüğümü bir türlü aklımdan almıyorum. Ve şimdiye kadar bana teselli veren balı emmeyi deniyorum; fakat bal bana tat vermez oldu artık; beyaz ve siyah fareler, gece-gündüz tutunduğum dalı kemirmektedirler. Ejderhayı açık seçik görüyorum ve bal bana tatlı gelmiyor artık. Ben, sadece kendilerinden kaçamayacağım o ejderha ve fareleri görüyorum; gözümü onlardan kaçıraramam. Ve bu bir masal değil, bir gerçektir. Aksi ispatlanamaz ve herkesin algılayabileceği bir hakikattir.

Ejderha korkusunu hayatın zevkleri yoluyla uyuşturacak o eski kandirmacalar, beni artık kandırmıyor. Bana istediği kadar "Hayatın

anlamını kavrayamazsın!” desinler, bunu yapamam; çünkü bunu daha önce çok yaptım. Şimdi elimden gelen, geçip giden ve beni ölüme götüren günü ve geceyi seyretmektir. İşte, bir tek bunu görüyorum; çünkü bu bir tek şey, hakikattir. Geri kalan herşeyse, yalan.

Başka şeylerden birazcık daha uzun süre benim gözlerimi korkunç hakikatten uzaklaştıran o iki damla bal: Aileme ve bir de sanat dediğim yazarlık mesleğime duyduğum sevgi. Bunlar artık bana zevk vermiyor.

“Aile” diyordum kendi kendime. Evet, aile. Karım, çocuklarım, onlar da insan; onlar da benimle aynı hayat şartları altında bulunuyor: Ya yalan içinde yaşayacaklar ya da korkunç gerçeği görecekler. Öyleyse ne için yaşayacaklar? Onları ne için sevip, koruyup, eğitip, besleyecek mişim? Beni saran aynı çaresizlik için ya da sağır bir yaşayış ve gidiş için mi? Onları sevdiğime göre, gerçeği onlardan gizleyemem; çünkü bilgiye attıkları her adım, onları bu hakikate yaklaştırmaktadır. Hakikat ise ölümdür.

Sanat, edebiyat... Uzun zaman, kendimi başarının ve insanların takdirinin ektisi altında bunlara inandırmayı denedim ki, bu, insanın bir gün her şeyi, yani eserlerini ve onların hatırasını yok edecek olan ölümün geleceği gerçeğine aldırmaaksızın adayabileceği bir şeydir. Fakat hemen ardından bunun da bir aldatmaca olduğunu gördüm. Anladım ki, sanat, hayatın bir süsüdür, yaşamaya bağlanmaktır. Oysa, hayat benim için cazibesini kaybetmişti, başkalarını nasıl cezbedebildirdim ki? Kendi yaşantım sayesinde yaşayamadığım yabancı hayat beni su yüzünde tuttuğu sürece, hayatı sözlerle anlatamasam da, bir anlamı olduğuna inandığım sürece, yaşamın edebiyat ve sanatlardaki her yansıması bana zevk veriyordu. Hayatı bir sanat aynasında görmekten zevk alıyordum. Fakat ne zaman ki hayatımın gerekliliğini hissettim, ondan sonra hayatın anlamını araştırmaya başladım. Bu ayna benim için gereksiz, gülünç ve ıstıraplı oldu. Durumumun ne aptalca ve çaresizce olduğunu aynada görmekten bunalıyordum. Artık ruhumun derinliklerinde, hayatımın bir anlamı olduğundan emin olduğumda, hayattan bir tat alıyordum. O zaman ışıkların oyunu, yani hayattaki komedinin, tragedyanın, dokunaklının, güzelin,

korkuncun ışıklarının oyunu bana zevk veriyordu. Oysa, şimdi hayatın anlamsız ve korkunç olduğunu bildiğimden, aynadaki oyun beni artık eğlendirmiyor. Ejderhayı gördükten ve tutamağımı kemiren fareleri gördükten sonra, balın hiç bir damlası bana tatlı gelmiyor.

Oysa yeterli değil. Hayatın anlamı olmadığını düpedüz anlamış olsam, bunu bilebilirdim; bunun benim kaderim olduğunu bilebilirdim. Fakat bununla rahatlayamıyordum. Çıkışı olmayan ormanda yaşayan bir insan gibi olsaydım, yaşayabilirdim ama ben ormanda yolunu kaybetmiş ve kaybolduğu için de telaşa düşmüş ve yeniden doğru yolu bulmak için elinden gelen bütün gayreti sarf eden biri gibiydim. Bu durumdaki bir insan, attığı her adımın kendini karışıklığın daha da bir içine götürdüğünü bilmektedir ama yine de çabalarını sürdürmeyi kesememektedir.

Korkunç olan şey buydu işte. Kendimi bu korkudan kurtarabilmek için intihar etmek istedim. Beni bekleyen şeyden ürküntü duyuyordum. Bu ürküntünün, bu durumdan daha ürkütücü olduğunu biliyordum ama sonucu sabırla bekleyebilecek hâlde değildim. İster kalpte bir damar çatlasın, ister başka türden bir şey olsun, her şeyin sonunda biteceği düşüncesi ne kadar inandırıcı olsa da, varılacak sonu sabırla bekleyemiyordum. Karanlıktan korku çok büyüktü ve ben, ne kadar çabuk olursa, o kadar iyi, kendimi bir iple ya da bir kurşunla ondan kurtarmak istiyordum ve bu duygu beni şiddetle intihara itiyordu.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çok kere kendi kendime sordum: "Yoksa bazı şeyleri atladım, bazı şeyleri anlamadım mı?"

"Bu çaresizliğin insanlara özgü olması imkânsız bir şey." Ve sorularıma, insanların ulaştığı bütün bilgilerde cevap aradım. Acı içinde ve uzun uzun aradım. Boş bir merakla değil, rahat bir şekilde değil, ıstırapla, inatla, gece-gündüz aradım. Yok oluşa giden bir insanın kurtuluşu araması gibi... Ve hiçbir şey bulamadım.

Bütün bilimlerde aradım. Hiçbir şey bulamamakla kalmadım, kurtuluşu bilimlerde arayan bütün insanların da benim gibi hiçbir şey bulamadığı kanaatine vardım. Ayrıca beni ümitsizliğe götüren şeyin, yani hayatın anlamsızlığının, insanlığın ulaşabileceği tek kesin bilgi olduğu neticesine vardım.

Her yerde arayıp durdum. Üniversitede geçirdiğim hayat sayesinde, bilginler topluluğuyla ilişkilerim, çeşitli bilim alanlarındaki en büyük bilgilere ulaşabilme imkânım ve onların her türlü bilgiyi kitaplar ve sohbetler yoluyla bana anlatmaya hazır oluşu sayesinde, hayatın o sorusuna bilimin cevap olarak verebildiği her şeyi öğrendim. Uzun zaman, bilimin, hayatın bu sorularına verdiği başka bir cevabı olmayışına inanamadım. Uzun zaman, bilim, insan hayatıyla hiçbir ortak yanı olmayan iddialarını büyük bir gurur ve ciddiyetle ispathyor da ben bunlardan herhangi bir şey anlamıyorum diye düşündüm. Uzun süre bilime karşı bir ürkeklik taşıdım. Ve sandım ki, onun, benim sorularıma verdiği cevapların uygun olmayışında, suçlu, bilim değil, benim cehaletimdedir. Bu benim için şaka ya da oyun

değildi, bütün hayatım buna bağlıydı. İşte böylece kendiliğimden şu kanaate vardım: Benim sorularım her türlü bilginin temelini oluşturan yegâne geçerli sorulardır; suç bende, ya da sorularımda değil, bu soruları cevaplayacağını sanan bilimdedir.

Benim sorum, yani beni elli yaşında intihar düşüncesine sürükleyen soru, en aptal çocuktan, en bilge ihtiyara kadar her insanın ruhunda var olan en basit soruydu, yani gerçekten kendimde gördüğüm kadarıyla, onsuz hayatın mümkün olmadığı soru. Soru, şundan ibaretti: "Bugün yaptığım, yarın yapacağım şeyin sonucu ne olacak, bütün hayatımın sonu ne olacak?"

Başka türlü söylemek gerekirse, bu soru şöyle de ifade edilebilir: "Niçin yaşıyorum? Niçin arzuluyorum? Niçin çalışıyorum?" Ya da şöyle dile getirilebilir bu soru: "Hayatımda kaçınılmaz olan ölümlümle yok olmayacak bir anlam var mıdır?"

Çeşitli biçimlerdeki bu tek soruya cevabı, beşerî bilimlerde aradım ve şunu buldum ki, bu soruyla ilgili bütün beşerî bilimler, birbirine karşıt ikiye ayrılmaktadır. Her ikisinin sonunda da karşıt iki kutup vardır: Biri eksi, diğeri artı kutup, ne bu ve ne de diğer kutupta hayatın sorularına cevap vardır.

Bilimlerden bir grubu bu soruyu önemsemiyordu ama kendisinin bundan bağımsız sorulmuş sorularına açık seçik ve kesin cevaplar veriyordu. Bunların -yani tecrübi bilimlerin- en zirvesinde de matematik yer alıyordu. Bilimlerin öteki grubu bu soruyu kabulleniyor ama cevaplayamıyor. Bunlar teorik bilimlerdir. En zirvesinde de metafizik yer alıyor.

İlk gençliğimden bu yana teorik bilimler ilgimi çekmişti. Sonra matematik ve tabii bilim disiplinleri beni çekti ve ben kendime sorumu açık seçik sormadığım sürece bu soru, içimde kendiliğinden yükselmediği ve kesin bir sonuç bulmadığı sürece ben bilimin sunduğu sorma ve cevaplandırmanın göstermelik modelleriyle yetinmiş oldum.

Tecrübi bilimler alanında kendime şöyle diyordum: "Her şey geliyor, farklılaşıyor, karmaşılaşıyor ve mükemmelliğe doğru ilerliyor ve bu gelişimin bağlı olduğu yasalar var. Sen bütünün bir parça-

sısın. Mümkün olduğu ölçüde bütünü tanıyıp, gelişim yasasını öğrendin mi, o zaman bu bütün içinde yerini ve kendini de tanıyacaksın." İtiraf etmeye utanıyordum ama bununla yetindiğim bir zaman oldu. Bu, benim kimliğimin güçlendiği ve geliştiği zamanın ta kendisiydi. Kaslarım geliyor ve güçleniyordu, hafızam zenginleşiyordu, düşünme ve kavrama yeteneğim büyüyor, ben büyüyor ve geliyordum. Ve bu büyümeyi hissettiğim için, bunun bütün dünyanın yasaası olduğunu düşünmem de doğaldı. Bu yasada hayatımın sorularının cevabını da bulacaktım ama büyümenin son bulduğu bir zaman geldi. Gelişmediğimi, ufalıp büzüldüğümü, kaslarımın zayıfladığını, dişlerimin çürüdüğünü hissediyordum. Ve anladım ki, bu yasa bana hiçbir şey açıklamayacak. Bununla da kalmıyor, böyle bir yasa hiç olmadı ve hiçbir zaman var olamayacak. Ben hayatımın belli bir döneminde, içinde bulunduğum şeyi bir yasa saymışım. Bu yasanın açıklanmasında daha tenkitçi oldum. O zaman anladım ki, sonsuz bir gelişimin yasaları olamaz. Ve: "Sonsuz mekânda ve sonsuz zamanda her şey gelişir ve mükemmelleşir, karmaşılaşır, farklılaşır... v.b." sözler, boş sözlerdir. Bunlar anlamsız kelimelerdir; çünkü sonsuzda, ne karmaşık ne de yalın, ne bir baş ne de bir son, ne bir iyi ve ne de bir kötü vardır.

Önemli olan, benim şahsî sorum olan; "Ben, arzularımın tümüyle neyim?" sorusunun şimdi iyiden iyiye cevapsız kalmasıydı. Gerçi, bu bilimlerin çok ilginç, çok cazip olduklarını ama nitelik ve açıklık denen şeyin, hayatın sorularına uygulanırılığı açısından ters bir ilişkide olduklarını kavradım: Bunlar hayatın sorularına ne kadar az uygulanabilirse, o kadar dakik ve açıktırlar. Hayatın sorularına çözüm sunmayı ne kadar denerlerse, o kadar kapalı ve az etkileyici oluyorlar. Hayatın sorularını çözmeye çalışan bilimlere, yani fizyoloji, psikoloji, biyoloji ve sosyolojiye başvuru mu insan, düşüncelerin şartıcı bir yoksulluğuyla, büyük bir kapalılıkla baştan başa haksız bir soruları çözme haddini bilmezliğiyle yüz yüze geliyor. Hayatın sorularını çözmekle uğraşmayıp, kendi bilimlerine özgü özel soruları cevaplayan bilimler gurubuna başvuruldu mu, o zaman insan coşku içinde insan zekâsının gücüne hayran oluyor. Ama daha baştan bili-

yor ki, bunların hayatın sorularına verecek cevapları yoktur. Bu bilimler, hayatın sorusunu düpedüz bilmezden geliyorlar ve diyorlar ki: "Sen nesin ve niçin yaşıyorsun sorularına bizim cevabımız yoktur. Biz bununla ilgilenmeyiz ama ışığın, kimyasal bileşimlerin yasalarını, cisimlerin, biçimlerinin kanunlarını, sayılırla kütleler arasındaki ilişkileri ve insan zekâsının kanunlarını bilmek istiyorsan, bütün bunlara açık seçik ve kesin cevaplarımız vardır."

Tecrübi bilimlerin, hayatın bu sorusuna karşı cevabı, genel olarak şöyle ifade edilebilir: Soru: "Ne için yaşıyorum?" Cevap: "Sonsuz büyük mekânda, sonsuz zaman içinde, sonsuz küçük parçacıklar, sonsuz küçük bileşimler içinde değişirler ve sen eğer bu değişimlerin yasalarını kavrayamamışsan, yeryüzünde ne için yaşadığını da kavrayamamışsındır."

Aynı şekilde, düşünce alanında kendi kendime şöyle diyordum: "Bütün insanlık, onu yöneten manevi ilkelere ve ideallere dayanarak gelişiyor. Bu idealler dinlerde, bilimlerde, sanatlarda devlet şekillerinde ifadesini buluyor. Bu idealler gittikçe yüksek, daha yüksek olmakta ve insanlık gittikçe daha yüksek mutluluğa tırmanmaktadır. Ben, insanlığın bir parçasıyım. Bu yüzden, benim görevim, insanlığın ideallerini öğrenmek ve bunların gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktır." Düşüncelerimin zayıf olduğu sıralarda, bununla yetindim ama içinde hayatın sorusu bütün açıklığıyla uyanır uyanmaz, bütün teori birdenbire yıkılıverdi. Bilimlerin, insanlığın küçük bir bölümünün araştırmasından çıkarak, genel geçer sonuçlar olarak sunduğu o vicdansız düşüncesizlik ve saygısızlık bir yana, insanlığın ideallerinin yer aldığı bu felsefelerin çeşitli taraflarının karışıklıların yığını olması bir yana, bu felsefenin aptalca demeyeyim ama şaşılacak noktası şudur: Her insanın karşısına çıkan "Ben neyim?" ya da "Ben ne için yaşıyorum?" ya da "Benim görevim ne?" sorularını cevaplandırmak istiyorsak, önce şu soruyu çözmemiz gerekiyor: "Bizim yalnızca çok küçük bir zaman diliminde, çok küçük bir parçasını bildiğimiz o bütün ve bizce meçhul insanlığın hayatının anlamı nedir?" Ne olduğunu kavramak için insan, önce bu bütün gizemli insanlığın, yani kendini kavramamış olan, onun gibi insanlardan oluşan insanlığın ne olduğunu kavramak zorundadır.

İtiraf etmeliyim ki, benim de böyle sandığım bir devir olmuştur. Bu devir, benim hırslarıma hak veren kendi yüce ideallerimin olduğu zamandı. Ve ben kendi hırslarımı insanlığın yasası olarak görmemi sağlayacak teoriler bulmak için çaba harcıyordum. Fakat ruhumda, hayatın bu sorusu bütün berraklığıyla uyanır uyanmaz, bu cevap hemen hiç oluyordu. Ve ben şunu kavradım: Tecrübi bilimlerde nasıl hakiki bilimler ve yarı hakiki bilimler varsa, kendi alanlarının dışındaki soruları cevaplandırmaya çalışan bir sürü yaygın bilim var. Bu alanın yarı bilimleri, yani hukuk, toplum tarihiyle ilgili bilimler, insanın sorularını, her biri kendi yöntemince, güya bütün insanlığın hayatının sorusunu çözmekle çözüyorlar.

Aynı şekilde, nasıl ki tecrübi bilimler alanında, kendine: "Nasıl yaşamalıyım?" sorusunu samimiyetle soran insan, soruya, "Sonsuz evrendeki zaman ve birleşme imkânları bakımından sonsuz parçacıkları araştır ve sonra kendi hayatını anlayacaksın?" gibi, verilen bir cevapla tatmin olmadığı gibi, samimi bir insan şu cevapla da yetinemez: Başlangıcını ve sonunu hiç bilmediğimiz ve belki de en küçük parçacığını tanıdığımız bütün insanlığın hayatını araştır, o zaman kendi hayatını kavrayacaksın! Ve aynen tecrübi yarı bilimlerdeki gibi, bu yarı bilimlerde görevlerinden uzaklaştıkları ölçüde karanlık, belirsizlik, aptallık ve çelişki yönünden zengindirler. Tecrübi bilimlerin görevi, maddi şeylerin sebep-sonuç ilişkisi içindeki tutarlılığını bulmaktır. Tecrübi bilimlere, o son sebep sorusu sorulsun yeter. saçmalık hemen ortaya çıkarır. Teorik bilimlerin görevi, hayatın ilk sebepsiz varlığını kavramaktır. Sebepli olayların araştırılmasını, örneğin sosyal ve tarihi olayların araştırılmasını buna kattınız mı, saçmalığı tamamen ortaya çıkarır.

Tecrübi bilim ancak, eğer araştırmalarını ilk sebebe götürmezse, pozitif bilgi verir ve insan zekâsının büyüklüğünü ortaya koyar. Ve tersine, teorik bilim ve şeylerin nedensel tutarlılığı sorularını tam olarak ispatlar ve insanı yalnızca son sebebe ilişkisi açısından incelerse, ancak o zaman bir bilimdir ve insan zekâsının büyüklüğünü ortaya koyar. Bu alanda böyle bir bilim, aynı zamanda alanın bir kutbudur. Bu da metafizik ya da felsefedir. Bu bilim, açıkça şu soruyu sorar:

Ben neyim ve bütün dünya nedir? Ve o var olduğu sürece, hep aynı cevabı verir.

Filozof isterse fikirleri, cevheri, zekâyı, iradeyi bende ve bütün var olanlardaki hayatın niteliğini kastetsin, hep bir tek olduğunu; fakat onun niçin var olduğunu bilmez ve gerçek bir düşünürse eğer, bunu cevaplandırmaya kalkışmaz. Ben soruyorum; "Bu varlık niçin var? Var olması ve var olacak olmasının sonucu ne?" Felsefe bu soruyu cevaplandırmıyor, hatta o da aynı soruyu soruyor. Eğer o, gerçekten felsefe ise, bütün işi zaten bu soruyu sormaktır. Görevine bütünüyle sadık kalırsa, ben neyim ve bütün evren nedir sorusuna sadece şu cevabı verir: Her şey ve hiçbir şey! Ve "Niçin?" sorusuna da: "Bilmem!..."

Buna göre, felsefenin bu teorik cevaplarını istediğim gibi evirip çevirsem de istediğim gibi kullansam da cevaba benzer bir şey alamam. Sebabi ise, tecrübi bilimlerin berrak alanında olduğu gibi, soruma yönelik olmadığı değil, tam tersine, bütün fikri çalışmanın sırf bu soruya yönelik olmadığı değil, tam tersine, bütün fikri çalışmam sırf bu soruya yönelik olduğu halde, burada bir cevap bulunmayışı ve cevap yerine insanın soruyu, hem de daha karmaşık bir şekilde geri alışdır.

ALTINCI BÖLÜM

Hayatın sorusuna cevap arayışım sırasında, ormanda yolunu şaşırmış bir insanın hissettiği duygunun aynısını hissediyordum.

Bu insan aydınlık bir yere giriyor, bir ağaca tırmanıyor ve sınırsız bir mekânı açıkça görüyor. Fakat şunu da görüyor ki, orada, hiçbir yerde bir tane bile ev yok ve olamaz da. Sonra bir çalılığa giriyor ve karanlığı görüyor, burada da hiç ama hiçbir ev yok.

İşte ben de böyle, beşeri bilimlerin ormanında, matematik ve tecrübi bilimlerin beni uzaklara bakuran ama o taraflarda ev görünmeyen aydınlık yerleriyle, nazari bilimlerin uğraştıkça durmadan karanlığa daldığım ve çıkış yolu olmadığına kanaati getirdiğim karanlığı arasında dolaşıp duruyordum.

Bilimlerin aydınlık yanına kendimi verdiğimde, gözlerimi bu sorudan ayırdığımı anlıyordum. Önümde açılan uzak görüşler ne kadar çekici, ne kadar berrak olsa da ve bu bilimlerin sonsuzluğuna dalmak ne kadar doyurucu olsa da bu bilimlerin bana gerekli olmadıkları ölçüde ve soruma cevap vermedikleri ölçüde aydınlık olduğunu anlamıştım.

"İyi!" dedim kendi kendime. "Bilimin ısrarla öğrenmeye çalıştığı her şeyi biliyorum ama hayatımın anlamı üzerine olan sorunun cevabı onlarda yok."

Düşünce alanında ise şunu kavramıştım: Her şeye rağmen bilmenin amacı, dosdoğru benim sorunun cevaplandırılması olduğu için, kendi kendime verdiğim cevaptan başka bir cevap yok. Yani:

"Hayatımın anlamı nedir?"

"Hiçbir şey."

"Ya da hayatımın sonucu nedir?"

"Hiç!"

"Var olan her şey ne içindir, ben ne için varım?"

"Var olmak için!"

Tabii bilimlerin bir kısmına soru sorunca, hiç sormadığım şeyler hakkında bir sürü belli cevaplar alıyordum: Yıldızların kimyevi bileşimi hakkında, Herkül burcunda güneşin hareketi hakkında, türler ve insan hakkında, havanın son derece küçük gözle görülmez parçacığının biçimleri hakkında. Fakat soruma bir cevap, yani: "Hayatımın anlamı nedir?" sorusuna bu bilimin cevabı yalnızca şuydu: "Sen, hayatım dediğin şeysin; sen moleküllerin zamana bağlı ve rastlantısal bir kenetlenmesisin. Bu moleküllerin değişimi, karşılıklı etkileşimi, senin içinde "Hayatım" dediğin şeyi doğurur. Bu kenetlenme bir süre devam eder; sonra bu moleküllerin karşılıklı etkileşimi son bulur ve senin hayatım dediğin şey de son bulur. Sen, herhangi bir şeyin rastlantıya yumak olmuş bir kütesisin. Bu kütecik çatlar, bileşim son bulur ve onunla da bütün sorular biter. "Bilimlerin aydınlık bölümü işte böyle cevap veriyor. Zaten ilkelerini sıkı sıkıya izlerse, başka türlü de konuşamaz."

Böyle bir cevap, belli ki, benim sorumun cevabı değildir. Benim ihtiyacım, hayatımın anlamını öğrenmek. Onun sonsuz bir parçası olduğumu bilmem, ona bir mana vermemekle kalmaz, daha çok her türlü mümkün olan anlamı mahveder. Bu kesin, tecrübi bilimlerin verdiği kapalı çözümler şöyle bir düşünceyle son bulur: "Hayatın anlamı gelişimdir ve bu, gelişimin sağlanmasıdır." Bu ise kesin olmayışı ve kapalılığı dolayısıyla cevap sayılamaz.

Bilimlerin diğer grubu, yani teorik olanı, ilkelerine sıkıca bağlanıp bu sonuya düpedüz cevap verirse, her zaman ve her yerde aynı şeyi söyler: "Dünya sonsuz ve akıl almaz bir şeydir. İnsan hayatı bu akıl almaz evrenin akıl almaz bir bölümüdür." Yine ben teorik bilimlerle tecrübi bilimlerdeki bütün uzlaşmaları saf dışı bırakıyorum. Bunlar hukuk, siyaset, tarih denen yarı-bilimlerin bütün safasıdır. Bu bilimlerde de aynı şekilde yanlış olarak gelişme, kusursuz-

laşma, sonsuzda ne amaç olabilir ne de yönü olabilir ve benim soruma hiçbir cevap veremez.

Teorik bilimlerin kesin olduğu yerde, hakiki felsefede Schopenhauer'un, "Profesörler Felsefesi" dediği ve yalnızca her varlığı yeni sınıflandırmalara göre bölen ve onlara yeni isimler veren bilimde değil, yani filozofun sorunun çekirdeğini kaybetmediği yerde, cevap hep tek ve aynıdır.

Sokrates,¹ kendini ölüme hazırlarken "Hayattan uzaklaştığımız ölçüde gerçeğe yaklaşıyoruz" der. "Biz, hakikati sevenler hayatta neye koşarsınız? Bizler kendimizi vücuttan ve vücudun hayatından kaynaklanan her türlü beladan kurtarmaya uğraşınız. Eğer durum buysa, ölüme bize gelirken niçin sevinmeyelim?"

"Bilge kişi, hayatı boyunca ölümü arar, bu yüzden de ölüm ona korkunç değildir."

Ya Schopenhauer ne diyor?

"Bizler, evrenin kendiliğinden var olan mahiyetini irade olarak, karanlık tabiat güçlerinin bilgisiz zorlamalarından insanın bilinçli davranışlarına varıncaya kadar, onun bütün görünümünde sebep-sonuç ilişkisini bilir ve izlersek, o zaman tutarlı olarak şu sonuca ulaşırız: İradenin rahatça reddedilmesi, yani onun terk edilmesi ile bütün o görünüşleri, yani içerisinde ve sayesinde dünyanın mevcut olduğu o sürekli zorlama ve itme, nesnelliğin her basamağında durmak bilmeyen faaliyetler, birbirini basamak basamak izleyen şekillerin çeşitliliği, nihayet bu zaman ile mekânın genel biçimleri ve aynı şeyin son temel biçimi olan özne ve nesne de ortadan kalkar. İrade olmadı mı, ne hayal, ne de dünya olur. Önümüzde hiçlik kalır kısacası ama yokluğa doğru bu akışa direnen şey, yani doğamız, yalnızca hayat iradesidir. Bu irade bizim ve aynı şekilde o bizim dünyamızdır."

¹ Sokrates: M.Ö. 470-399 yaşamış yunan Filozofu. Onu doğrudan doğruya tanımayız, çünkü kendisi hiçbir şey yazmadı; onu anlatan belli bir kaynak da yok; ancak çeşitli kaynaklar onunla ilgili değişik bilgiler verir. Safistçe görüşlerle ve demagogik konuşmalarla besli önyargılardan kurulu bilgiyi yıkmaya, onun yerine insanın kendi kendine elde ettiği bilgiyi koymaya yönelik "Sokratik istihza" gelenekleri sarstığı ve "Sitenin tanrılardan başka tanrıları yücelttiği ve gençlerin ahlakını bozması amaçladığı" gerekçeyle Sokrates'in ölüme mahkûm edilmesine yol açtı. Beldiran zehirini konuşarak, sohbet ederek içti ve huzur içinde öldü.

Hiçlikten bu kadar çok ürkmemiz, hayatı çok istediğimizizin ve bu iradede başka bir şey tanımadığımızın ifadesinden başka bir şey değildir. İradenin tamamen yok edilmesinden geriye kalan şey, henüz iradesi tam olanlar için, hiçbir şey değildir. Ama tersine, içlerinde iradenin döndüğü ve kendini inkâr ettiği kimselere bizim bu çok gerçek dünyamız, bütün o güneş ve samanyollarıyla birlikte bütün bu evren bir hiçtir."

"Her şey boş." der, Hz. Süleyman. Her şey boş. İnsanın yeryüzünde sarf ettiği çabadan eline geçen ne? Bir nesil gidiyor, diğer geliyor; ancak dünya sonsuza dek kalıyor: Olup biten şeyler ne oluyor? Daha sonra ne olacak? İnsanın yaptığı şey nedir? Daha sonra yapacağı şey nedir? Ve güneşin altında yeni hiçbir şey olmaz mı? Bak, işte bu yenidir diyebileceğimiz bir şey yok mu? Çünkü bizden önceki zamanlarda o da olmuştur. Daha önce nasıldı, hiç düşünülmesin ve daha sonra ne yapacağı meselesi de daha sonra geleceklerle düşünülmeyecek. Bir vaiz olan ben, Kudüs'te İsrail'in hükümdarıydım. Ve gönlümü, aramaya ve bilgece araştırmaya adanmış, gökkubbenin altında ne yapıyorsa her şeyi. Tanrı insanlara öyle mutsuz bir çaba vermiş ki, hepsi didinip duruyor. Güneş ışığının değdiği her yerdeki bütün etkinlikleri gözden geçirdim: Bak işte, hükümdar oldum ve Kudüs'te benden önce gelenlerden daha bilgeyim. Kalbim çok şey öğrendi ve yaşadı. Ve bu sayede bilgeliği, deliliği, akıllılığı öğrendim. Fakat anladım ki, bu da zor bir iş; çünkü bilgeliliğin olduğu yerde fazlaca üzüntü var. Çok öğrenmek isteyen kişinin çok acı çekmesi gerek.

İçimden şunları geçirdim: Hadi, iyi yaşamak, iyi gün görmek istiyorum. Gel gör ki, bu da boştu. Gülmeye dönüp dedim ki, "Delisin sen." Sevince dedim ki, "Nedir yaptığım?" O zaman gönlümden şu düşünce geçti: Vücudumu şaraptan çekeyim, kalbimi bilgelige eğiteyim, deliliğin ne olduğunu anlayayım, ta ki insanların, gökkubbenin altında yaşadıkları sürece neyi yapmalarının doğru olduğunu öğreninceye kadar. Büyük şeyler yaptım: Evler kurdum, bağlar yetiştirdim. Kendime bahçeler, süs bahçeleri yaptım ve içinde türlü ağaçlar diktim. Yeşeren ağaçları sulamak için havuzlar yaptım kendime.

Uşaklarım, hizmetçi kızlarım ve işçilerim vardı. Benden önce Kudüs'te olanlardan daha çok sığır ve daha çok koyun sürülerim vardı. Kendime krallardan ve ülkelerden altın ve gümüşten oluşan hazineler de toplamıştım. Erkek, kadın şarkıcılar ve her türlü eğlence, her türlü çalgı getirtmiştim. Benden önce Kudüs'te olanlardan daha güçlüydüm, bilgelik de bendeydi ama ellerimden çıkan eserlere ve verdiğim emeğe baktığımda, gördüm ki, her şey boş, her şey acı, yeryüzünde hiçbir şey kalıcı değil. O zaman döndüm bilgelik, akıllılık ve delilik nedir, düşünmeye başladım. O zaman gördüm ki, bilgelik delilikten üstün, ışıkla karanlık misali. Bilge, kafasıyla görürken, deliler karanlığa koşuyor. Ve anladım ki, herkes aynı... O zaman, içimden şunlar geçti: Delinin hali benimki gibiyse, ben ne diye bilgelik peşindeyim? O zaman içimden dedim ki, bu da boş; çünkü, bilge kişiler hep hatırlanmıyor, deliler de öyle; gelecek günler her şeyi unuttuyor. Bilge nasıl ölüyorsa, deli de öyle ölüyor. Bu sebeple, yaşamaktan tiksindim; çünkü yeryüzündeki hiçbir şey hoşuma gitmiyordu. Hatta hepsi boş ve zahmetliydi. Ve gökkubbe altındaki bütün işlerimden bıktım, bütün bunları benden sonra gelecek insana bırakacağımdan sıkıldım. Çünkü insan yeryüzündeki bütün emeğinden ve işinden ne elde ediyor ki. Oysa, ömrü boyunca acı, ıstırap, sıkıntı çekiyor, gelecekte bile ruhu dinlenmiyor. Bu da boş. İnsan, çalışırken olsun yemesi, içmesi, keyfi yerinde olsa, daha iyi değil mi?

Kader kimseye ayrıcalık tanımıyor, hakpereste neyse, tanrısız da öyle; iyiye, temize neyse, kötüye de öyle; kurban kesene neyse, kesmeyene de öyle. İyinin keyfi neyse, günahkârın da öyle. Yemini bozanla yeminden korkan bir. Yeryüzündeki bu hâl, kötü bir şeydir. Bu yüzden de insanların kalbi kötülük dolu, yaşadıkları sürece kalplerinde çılgınlık var, sonra da ölüm geliyor; çünkü bütün canlılarda beklemek, ümit etmek diye bir şey var. Zira, canlı bir köpek, ölü bir arslandan iyidir; çünkü canlılar öleceklerini bilirler, oysa ölümler hiçbir şey bilmez, hiçbir şey de kazanmazlar. Çünkü anıları unutulmuştur. Öyle ki, artık ne sevilir, ne nefret edilir, ne de kiskanılırlar. Ve yeryüzünde olup bitende hiçbir payları yoktur.

Hız. Süleyman, ya da bu sözleri kim yazmışsa, böyle söylemiş. Ya Hint bilgeliği ne diyor?

Hastalık, yaşlılık, ölüm nedir bilmeyen genç, mutlu prens Sakya-Muni,² bir gezinti sırasında görünüşü berbat, dişleri dökülmüş, salyaları akan bir ihtiyara rastlar. O zamana kadar ihtiyarlığın ne olduğunu bilmeyen prens, şaşakalır ve arabacısına bunun ne olduğunu, adamın nasıl olup da bu acınası ve itici hâle düştüğünü sorar. Bunun, bütün insanların ortak kaderi olduğunu, kendisi kral oğluy- sa da aynı şeyin kendi başına gelmesinin yazgıda var olduğunu öğrenince, gezisine devam edemez olur ve bu konuda düşünmek için geri dönmek ister. Tek başına bir köşeye çekilip düşünür, düşünür. Ve, anlaşılan bir teselli bulur: çünkü yine şen ve mutlu olarak gezi- ye çıkar. Bu sefer, karşısına bir hasta çıkar. Gücsüz, şişler içinde, gözleri fersiz bir adam görür. O güne kadar hastalığı hiç bilmeyen prens durur ve bunun ne olduğunu sorar. Ve bunun hastalık olduğunu, herkesin başına gelebileceğini ve sağlıklı ve mutlu bir kral oğlu olan kendisinin bile aynı hastalığa yakalanabileceğini öğrenir, yine neşelenme cesaretini kaybeder, geri dönmeyi emreder ve teselli arar. Besbelli, bunu yine bulur ki, üçüncü kez gezintiye çıkar. Bu üçüncü keresinde, yine bir manzara ile karşılaşır. Bir şeyin taşınmakta oldu- ğunu görür.

"Bu ne?"

"Bir cenaze."

"Cenaze ne demek?" diye sorar prens.

Ona şöyle derler:

"Herkesin sonudur bu."

"Prens, ölüye yaklaşır, örtüyü açar ve yüzüne bakar."

"Şimdi ne yapacaklar onu?" diye sorar.

"Onu gömecekler!" derler.

"Niye?"

"Çünkü, kesinlikle artık canlanmayacak, gelecekte ondan hiçbir şey kalmayacak, sırf pis koku ve kurtçuklardan başka."

² "Sakya Kabilesinin Bilgesi", yani Buddha'ya gönderme yapıyor.

"Ve bu, insanların kaderi, öyle mi? Benim de mi? Beni de göme- cekler, benden geriye de pis kokudan başka bir şey kalmayacak, öy- le mi? Beni de kurtçuklar mı yiyecek?"

"Evet."

"Geri dön, gezmek istemiyorum, artık bir daha da bunu isteme- yeceğim."

Ve Sakya-Muni hayatta bir teselli bulamadı ve hayatın en büyük dert olduğu sonucuna vardı. Ve bütün gücünü, kendini ve başkaları- nı bundan kutarmaya harcadı. Öyle kurtulsunlar ki, ölümden sonra da hayat hiçbir biçimde tekrarlanmasın. Hayat, kökünden kazanmış olsun.

Bu, Hint bilgeliğinin son sözüdür.

Hayat sorusuna cevap verdiği zaman, insan bilgeliğinin kesin cevapları bu doğrultudadır.

"*Mağdi hayat bir derttir ve yalandır. Bu yüzden maddi hayatın yok edilmesi, bir mutluluktur ve biz bunu dilemeliyiz.*" der Sokrates.

"*Hayat, olması gereken bir şeydir ama bir derttir, hiçliğe geçiş, hayattaki tek mutluluktur.*" der Schopenhauer.

"*Dünyadaki her şey, delilik ve bilgelik; zenginlik ve yoksulluk; sevinç ve acı, bunların hepsi boştur. Hiçtir. İnsan ölüp gider ve ar- dında bir şey kalmaz; ve bu saçmadır.*" der Hz. Süleyman.

"*İstirabın, güçten düşmenin, ihtiyarlığın ve ölümün kaçınılmaz- lığının bilinciyle yaşanmaz. İnsan kendini hayattan, hayatın her im- kânından kurtarmak zorundadır.*" der Buddha.³

Bu büyük dehalar ne demişse, milyonlar ve milyonlarca insan aynı şeyi söylemiş, düşünmüş, hissetmiştir. Ve ben de böyle düşü- nüyor, böyle hissediyorum.

Bilimlerde dolaşıp duruşum beni çaresizlikten kurtaramadığı gi- bi, bu çaresizliği artırdı da. Bilimlerin biri hayatın sorusuna cevap vermedi, başka bir bilim doğrudan cevap verip, benim çaresizliğimi onayladı ve bana gösterdi ki, vardığım sonuç, yanılmışlığımın, be- nim hastalıklı ruhi durumumun meyvesi değil. Benim doğru düşün-

³ Buddha: (M.Ö. 563-483) Asıl adı Siddhârta, gayesine ulaşan anlamına gelmektedir. Buddha, ona "İlhama kavuşmuş, aydınlanmış, uyanmış" anlamında sonradan verilmiştir.

düğümü ve insanlığın dahileriyle aynı sonuçlara vardığımı onayladı yani.

Yanılma yok bunda. Her şey boş. Doğmamış olana ne mutlu. Ölüm, hayattan daha iyi, hayattan kendini kurtarmak gerek.

YEDİNCİ BÖLÜM

Çözümü bilimde bulamamıştım. Şimdi bu çözümü hayatta aramaya başladım, ümidim onu çevremdeki insanlarda bulmaktı. Ve böylece, insanları gözlemeye koyuldum. Çevremde yaşayan benim gibi insanlar, beni çaresizliğe sürükleyen soruya nasıl tavır takınıyorlardı?

Öğrenim ve hayat tarzlarıyla bana benzeyen insanlarda ne buldum?

Gördüm ki, benim çevrem insanları, içinde bulunduğumuz bu korkunç durumdan kurtulmak için dört yol bulmuşlar.

Birinci çıkış yolu, bilgisizlik yoluydu. Bu, şundan ibaretti: Hayatın bir belâ ve saçmalık olduğunu bilmemek ve kavramamak. Bu grubun insanları -ki çoğu kadın, ya da çok genç olanlar, ya da çok saf erkeklerdi- Schopenhauer'u, Hz. Süleyman'ı, Budda'yı rahatsız eden hayat sorusunu henüz kavramamışlardı. Onlar ne kendilerini bekleyen ejderhayı görüyorlar, ne de tutundukları dalları kemiren fareleri. Ve bal damlalarını yalayıp duruyorlar. Ama bal damlalarını ancak belli bir süre yalayabilirler: Herhangi bir şey dikkatlerini ejderhaya ve farelere çektiği anda, onların da yalamaları sona eriyor. Bu insanlardan hiçbir şey öğrenemem ben. İnsan, bildiği şeyi bilmeye son veremez.

İkinci çıkış yolu, Epikürcü¹ çıkış yoludur. Bu düşüncenin esası şudur: İnsan hayatın umutsuzluğunu bilse de, onun sunduğu nimet-

¹ Epikürcü: "Ölüm varsa ben yokum, ben varsam ölüm yok!" diyen Epiküros'un düşüncelerinin yaşama ilkesi yapılması; hazzlara, sevinçlere yönelik bir yaşamın hedef edinilmesi.

leri tatmak, yani ne ejderhaya ne de farelere bakmayıp, balı elden geldiğince iyice yalamak, hele iyice birikmişse. Hz. Süleyman, bu yolu şöyle anlatır:

"Bu yüzden insanın yeryüzündeki tek zevki olan yeme-içme ve eğlenmeyi övmüşümdür. Bu, Tanrı'nın ona bahsettiği hayat boyunca, çalışma sayesinde elde edilir.

O hâlde git de ekmeğini neşe içinde ye, şarabını keyifle iç!... Hayatı sevdiğin kadınla geçir, senin boş hayatın elverdiği sürece; çünkü bu, senin hayattaki payındır, yeryüzünde yaptığın işteki payındır... Yapabildiğin her şeyi yap; çünkü gideceğin cehennemde ne iş, ne sanat, ne akıl, ne de bilgelik var."

Bizim çevrede çoğunluk yaşama imkânını böyle buluyor. İçinde bulundukları şartlar onların dertten çok nimet kazanmasını sağlıyor ve ahlâki duyarsızlıkları sayesinde unutmaya imkânı buluyorlar ki, iyi durumda olmaları bir tesadüftür. Bütün insanların, Hz. Süleyman gibi binlerce kadın ve köşkü yoktur. Ve bir kanlı her bin insana, hiç kansız bin insan düşmektedir. Bugün beni bir Hz. Süleyman yapan kader, beni yarın Hz. Süleyman'ın kölesi yapabilir. Bu insanların hayal güçlerinin felci, onlara Budda'nın huzurunu kaçıran şeyi unutmaya imkânını vermektedir. Yani, bugün veya yarın bütün zevkleri yakılabilecek olan hastalık, ihtiyarlık ve ölümün kaçınılmazlığını unutmaya.

Çağımızın ve hayat tarzımızın insanların çoğunluğu böyle düşünmekte, böyle hissetmektedir. Bu insanlardan birkaçının düşüncesi ve hayal güçlerinin felcini bir felsefe diye ilân etmeleri, bence, bu insanları hayatın sorusunu görmemek için bal yalayanlar grubundan ayırmaz. Bu insanlara da uyamazdım ben. Onların hayal gücünün duyarsızlığı bende olmadığı için, yapay olarak da bunu sağlayamazdım. Gözlerimi, onları bir kere görmüş olan herhangi bir insan gibi, farelerden ve ejderhadan kaçıramazdım.

Üçüncü çıkış yolu, güç ve enerjinin çıkış yoludur. Esası şudur İnsan, hayatın dert ve saçmalık olduğunu anlayınca, onu yok etmelidir. Çok güçlü ve tutarlı insanlar böyle hareket ediyor. Onlara oynanan oyunun bütün aptallığını kavrayınca, sonra ölümlerin sahip oldukları şeyin yaşayanlarınkinden değerli olduğunu ve en iyi şeyin

var olmamak olduğunu kavrayınca, buna göre davranıyorlar ve bu aptalca şakaya birden son veriyorlar. Bu son verişin araçları da bir sürü. Boyna bir ip, su, kalbe dayanan bir bıçak, trenler. Ve böyle davranan insanlar, çevremizde gittikçe artıyor. Ve insanların büyük bir kısmı hayatlarının baharında ruhsal güçleri gelişmenin zirvesindeyken ve kendileri aklı sarsan insan alışkanlıklarından çoğunu henüz benimsememişken bunu yapıyor. Ben, bunun en onurlu çıkış yolu olduğunu kabul etmiştim ve böyle yapmak istiyordum.

Dördüncü çıkış yolu, zayıflık yolu. Bunun esası şudur: İnsan, hayatın dert ve saçmalık olduğunu kavradığı hâlde, onu sürdürmeye son vermez, bundan bir şey çıkmayacağını bilerek. Bu grubun insanları bilir ki, ölüm hayattan iyidir ama onlar yanılgıya bir an önce son verip, kendilerini öldürerek akıllıca davranma gücüne sahip olmadıkları için, sanki bir şeyler bekliyor gibi yaparlar. Bu, zayıflığın yoludur; çünkü eğer ben daha iyi olana biliyorsam ve buna gücüm yetiyorsa, neden daha iyi olana kendimi vermeyeyim? Ben, bu gruptaydım.

Benim grubumun insanları, kendini o korkunç çelişkiden çeşitli şekillerde kurtarıyorlardı. Aklımı ne kadar zorlasam da, bu dördüncünün yanında bir beşinci yol görmüyordum. Çarenin biri şu: Hayatın bir saçmalık, boş ve dert olduğunu, yaşamamanın daha iyi olduğunu kavramamaktı. Bunu bilmemek, benim için mümkün değildi. Ve ben bunu bir kere görünce, gözlerimi bundan kaçıramazdım. İkinci çare, hayatı olduğu gibi alıp, geleceği düşünmemektir. Bunu da yapamazdım. Sakya-Muni gibi ava gidemezdim; ihtiyarlık, acı, ölüm olduğunu bildiğim hâlde. Yaşama gücüm çok hareketliydi. Üstelik kısa bir süre için bana zevk veren anlık tesadüflerden hoşlanmıyordum.

Üçüncü çare, hayatın bir belâ ve bir delilik olduğunu anladıktan sonra, ona son vermek, intihar etmek. Ben bunu kavramıştım ama neden bilmem, kendimi öldürmeyi denemedim. Dördüncü çare, Hz. Süleyman'ın, Schopenhauer'un durumunda yaşamak, hayatın bana oynanan aptalca bir şaka olduğunu bilmek ama yine de yaşamaktır; yılanmak, giyinmek, yemek yemek, konuşmak, hatta kitap yazmak.

Bu benim için iğrenç bir şeydi, ıstırap doluydu ama yine de bu durumda kaldım.

Şimdi görüyorum ki, o zaman, eğer kendimi öldürmediysem, sebebi, düşüncelerimin doğru olmadığını hayal meyal sezişimdi. Beni hayatın anlamsızlığına götüren düşüncelerimin yolu ve bilgelerin düşüncelerinin yolu, ne kadar inandırıcı ve tartışılmaz olursa olsun, yine de içimde, görüşlerimin doğruluğundan hafif bir şüphe kalmıştı.

Cörüşüm şöyleydi: Benim aklım, hayatın akılsızca bir şey olduğunu kabul etmişti. Eğer daha yüksek bir akıl yoksa -ki yoktur, varlığı hiçbir şeyle ispatlanamaz- o hâlde, bence akıl, hayatın yaratıcısıdır. Akıl olmasa, benim için hayat da olmaz ama bu akıl eğer hayatın yaratıcısı ise, hayatı nasıl inkâr edebilir? Ya da tersine: Hayat olmasa, benim aklım da olmaz, yani akıl hayatın yaratığıdır. Hayat her şeydir. Akıl, hayatın meyvesidir ve bu akıl bu hayatı inkâr etmektedir. Hissediyorum ki, burada doğru olmayan bir şey var.

Hayat, anlamsız bir belâdır; bu şüphesiz, diyordum. Fakat ben yaşıyordum, hala yaşıyorum ve bütün insanlık yaşadı ve yaşıyor da. Bu nasıl mümkün? Yaşamamak elindeyse, ne diye yaşıyor? Mümkün mü bu, hayatın anlamsızlığını, belâsını anlayacak kadar akıllı bir ben, bir de Schopenhauer mu var?

Hayatın boş olduğunu gözlemlemek, öyle büyük bir akıllılık değil. En eski zamanlardan beri dile getirilir bu, hem de en basit insanlarca. Fakat yine de yaşamışlardır bu insanlar ve yaşıyorlar. Herkes nasıl yaşıyor da, hayatın akla uygunluğundan bir an olsun şüphe etmiyor?

Bilgelerin bilgeliğiyle onaylanmış olan bilgim bana şunu göstermişti ki, dünyada her şey, canlı-cansız, son derece bilgece, yalnız benim durumum aptalca. Ve bu ahmaklar -insanların büyük bir çoğunluğu- dünyadaki canlı-cansız her şeyin yapısı hakkında en ufak bir şeyi bile bilmez ama bunlar yaşıyor ve hayatlarının son derece akla uygun şekilde düzenlenmiş olduğuna inanıyorlar.

O zaman aklıma şu geldi; ya henüz bilmediğim bir şey varsa? Cahillik de aynen böyle çalışır. Gerçi, cehalet hep aynı şeyi söyler ya. Bilmediği bir şey varsa, onun saçma olduğunu söyler. Aslında

durum şöyle: İnsanlık, bir bütündür, yani yaşamış olan ve yaşayan, sanki hayatın anlamını kavramış gibi. Çünkü onu kavramamış olsaydı, yaşayabilmiş olmazdı. Fakat ben diyordum ki, bütün hayat saçmalık ve ben buna katlanamıyorum. Hayatı, intihar ederek reddetmeye hiç kimse engel olmuyor. Hadi öyleyse, öldür kendini. Yaşıyorsan ve hayatın anlamını kavrayamıyorsan, bir son ver ona. Ve bu hayatla didişip durma. Hayatı anlamıyorum demekten ve bunu yazmaktan vazgeç. Herkesin kendini çok iyi hissetmeyip dışlandığını neşeli bir topluluğa düşersen, ne yap yap onlardan uzaklaş!

Gerçekten bizler, intiharın gerekliliğine inanmış ama onu uygulamaya karar veremeyen bizler, kimiz? En zayıf, en tutarsız, düpedüz söylemek gerekirse; delinin, rengârenk dilenci torbası gibi aptallığını peşisıra sürükleyen en aptal insanlar değil de neyiz?

Bilgeliğimiz ne kadar kesin olsa da, yine de hayatın anlamını öğrenmeyi bahşetmedi bize. Hayatı yaşayan bütün insanlar, milyonlarca insan, hayatın anlamından hiç şüphe etmiyor.

Gerçekten en karanlık çağlardan beri, hayatın hoş olduğu hakkında bana da hayatın anlamsızlığını ispat eden o görüşleri tanıyan insanlar, yine de yaşamış ve hayata yine de bir anlam vermişlerdir.

İnsan hayatının başladığı zamanlardan bu yana, insanlar, hayatın anlamına sahipti. Ve onlar, bana gelinceye kadar bu hayatı yaşadılar. Benim içimde, benim çevremde ne varsa, maddi olan olmayan, her şey onların hayat hakkındaki bilgilerinin meyvesidir. Zekânın bu hayatı yargılama ve lânetlememe yarayan araçları, bütün bunlar, benim tarafımdan değil, onlar tarafından meydana getirilmiştir. Ben kendim doğdum, eğitildim, büyüdüm, onlar sayesinde. Onlar demiri çıkardı, onlar ormanı açmayı öğretti, onlar inekleri ve atları ehlileş-tirdi, onlar ekin ekmeyi öğretti, onlar birlikte yaşamayı öğretti, onlar hayatımızı sağlam biçime soktu, onlar bana düşünmeyi ve konuşmayı öğretti. Ve onların eseri olan ben, onlar tarafından yedirilip içirildim, onlardan ders gördüm. Onların düşünce ve sözleriyle düşünerek onlara diyorum ki, hepsi boştur. Burada bir yanlışlık var, diyordum kendi kendime. Bu yanlışlık neydi, işte onu bulamıyordum.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Şimdi az çok ilişkili kelimeler hâlinde toplayabildiğim bütün bu şüpheleri, o zamanlar ifade edemiyordum. O zamanlar, yalnızca şu duygum vardı: Benim düşünce tarzımda, benim en büyük düşüncelerce onaylanmış o hayat boşluğu sonuçlarımda, her ne kadar mantıkça zorunluysalar da, yanlış bir şeyler vardı. Acaba, bu görüşün kendinde miydi, yoksa sorunun soruluş şeklinde miydi, bilmiyordum. Aklın inandırma gücünün mükemmel olduğunu ama yine de yetmediğini hissediyordum. Bütün bu elde ettiğim sonuçlar, beni görüşlerimden çıkan şeyi gerçekleştirmek, yani kendimi öldürmek konusunda ikna edemiyordu. Eğer: "Ulaşmak istediğim yere akıl yoluyla ulaştım ama yine de intihar etmedim" dersen, gerçeği söylemiş olurum. Akıl, işini yapmıştı. Başka bir şey de, benim "Yaşam dinamosu" diyeceğim başka bir şey de, faaliyet göstermişti. Dikkatimi ona değil, şuna yöneltmemi söyleyen bir kuvvet iş görmüştü ve beni çaresizliğimden kurtaran ve aklıma tamamen başka bir yön veren de işte bu kuvvetti. Bu kuvvet dikkatimi şu noktaya çekti; benim gibi olan yüzlerce kişi, bütün bir insanlık değildi ve ben insanlığın hayatını henüz tanıımıyordum.

Yakınımdaki insanların oluşturduğu dar çevreye baktığımda, o soruyu anlamayan bir çoklarını görmüştüm; soruyu anlamış bir çokları da, hayatın sarhoşluğu içinde onu susturmuşlardı. Diğer yandan, onu anlayıp, hayatlarına son verenler de vardı; ve nihayet, onu anlayıp da çaresizlik içinde hayatlarını sürdürme zayıflığını gösterenler de vardı. Başkalarını görmemişim. Bu tahsilli, zengin ve avare insan-

lardan oluşan, benim de dahil olduğum dar çevrenin bütün bir insanlık demek olduğu yanlışlığı içinde yaşamıştım. Ve bir zamanlar yaşamış ve şimdi de yaşamakta olan o milyonlarca insan, bir dereceye kadar hayvandı, insan değildi sanki.

Ne tuhaf, hatta akıl almaz derecede tuhaf... Hayat hakkındaki görüşlerimde, etrafımdaki herkesi, insanlığın hayatını görmezden gelişim olacak şey değildi. Ve benim hayatımdan, Hz. Süleyman ve Schopenhauer'un hayatının gerçek, normal hayat olduğu, milyarlarca insanın hayatının ise en ufak bir dikkate layık olmayan bir şey olduğunu düşünmem, son derece gülünç bir yanlışlıktı. Bu, bana şimdi ne kadar tuhaf görünüyorsa da, böyleydi işte. Zihnimin kibirli karmaşasında, bana öyle geliyordu ki, Hz. Süleyman ve Schopenhauer, soruyu aksi düşünülmecek kadar açık seçik ve doğru ortaya koymuşlardı. Aynı şekilde bana öyle kesin görünüyordu ki, bütün o milyarlarca insan, sorunun derinliğini kavrayamamış kimselerdi. Ve ben bir kerecik olsun "Yeryüzünde var olmuş ve var olan milyarlarca insanın acaba hayata verdikleri anlam neydi?" diye düşünmeksizin hayatın anlamını arıyordum.

Biz en liberalere ve en tahsillilere özgü olan, yalnız sözde değil, gerçekte bize has olan bu delilikle çok uzun bir süre yaşadım ama ben, kendisinin hiç de öyle bizim sandığımız gibi aptal olmadığını anlamayı bana öğreten, hakiki çalışan halka karşı düpedüz acayip fizik sevgime borçluyum; ya da kanaatimin samimiyetine borçluyum. Ben ancak şunu bilebilirdim, yapabileceğim en iyi şey, kendimi asmaktı. Bütün bu varlığımda hissediyordum ki, ben eğer yaşamak istiyorsam ve hayatın anlamını kavramak istiyorsam, bu anlamı, hayatın anlamını kaybetmiş ve kendini asmak isteyen insanlarda aramalıydım. Eskiden yaşamış ve bugün de yaşayan ve kendi hayatları gibi bızımızı canlandıran ve omuzlarında taşıyan milyarlarca insanda aramalıyım. Ölmüş ve yaşayan sayısız basit, cahil ve yoksul insana baktım ve bambaşka bir şey gördüm. Gördüm ki, bütün milyarlarca ölmüş ve yaşayan insan, pek az istisnasıyla, benim sınıflandırmama uymuyordu. Soruyu anlamayanlar olarak göremezdim onları; çünkü bunu onlar soruyor ve son derece büyük bir açıklıkla

cevaplıyorlardı. Epikürcü olarak da göremezdim onları; çünkü hayatları zevklerden çok fedakârlıklar ve acılardan oluşuyordu. Hele aptalca anlamsız bir hayat süren insanlar olarak hiç göremezdim onları; çünkü hayatlarının her davranışı ve ölüm bile bir anlam taşıyordu. Fakat kendini öldürmeyi en büyük kötülük sayıyorlardı. Bundan şu anlaşılıyordu: Bütün insanlık, hayatın anlamı hakkında, benim şimdiye kadar tanımadığım ve küçümsediğim bir bilgiye sahipti. Pekî, sonuç? Akıl yoluyla elde edilen bilgi, hayatın anlamını vermiyor, hayatı dışlıyor ama milyarlarca insanın hayatına, bütün insanlığın hayatına verilen anlam, değersiz bir sözde bilgiye dayanmaktadır.

Okumuşların ve bilgelerin temsil ettiği şekliyle akıl yoluyla elde edilen bilgi, hayatın anlamını inkâr etmektedir. İnsanlığın muazzam toplulukları ise, bütünüyle insanlık ise, bu anlamı, akla dayandırılmış bir bilgide görüyor. Akla dayandırılmamış bu bilgi ise, inançtır, yani benim iyice reddetmem gerektiğine inandığım inanç. Bir ve güçlü bir Tanrı'ya, dünyanın altı günde yaratılmış olduğuna, şeytana ve meleğe ve benim aklımı kaybetmediğim sürece kabul edemeyeceğim her şeye inanç.

Durumum korkunçtu. Biliyordum ki, akla dayalı bilgi yolunda hayatı inkârdan başka bir şey bulamayacaktım. Ve bu ikincisi, hayatın inkârından daha az mümkündü. Akla dayalı bilgiden çıkan sonuç şuydu: Hayat bir belâdır ve insanlar bunu bilirler. Yaşamama, insanların elindedir ama onlar yine de yaşadılar ve yaşıyorlar. Ben kendim de hayatın anlamsız bir şey, bir belâ olduğunu çok bildiğim hâlde, yaşadım. İnancın çıkan sonuç şuydu: Hayatın anlamını kavramak için, kendimi akıldan kurtarmalıyım, hani bu anlam olmadan var olmayan akıldan.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Böylece bir çelişki çıkıyordu ortaya, iki yol açılıyordu önümde: Ya benim akla yatkın dediğim şey, benim düşündüğüm kadar akla yatkın değildi ya da bana saçma görünen şey, düşündüğüm kadar saçma değildi. Böylece, akla dayalı bilginin gözlemlerinin ilerleyişini kontrol etmeye başladım.

Akla dayalı bilginin gözlemlerinin ilerleyişini kontrol ettiğimde de, bunu bütünüyle doğru buldum. Hayatın bir hiç olduğu sonucu, kaçınılmazdı; ben niçin yaşayayım? Bu demektir ki, benim gölgemsi, ölümlü hayatımdan gerçekten yana, ölümsüzden yana ne çıkar? Bu ölümsüz dünyada benim ölümlü varlığımın manası nedir? Bu soruyu cevaplandırmak için hayatı araştırmaya kalkışıyordum.

Hayatın mümkün olan bütün sorularının çözümü, anlaşılacağı üzere, beni tatmin etmiyordu; çünkü, benim sorum ilk bakışta istediği kadar yalın görünsün, ölümlüyü ölümsüz yoluyla açıklamaya ya da tersine daveti kapsıyordu.

Soruyordum: Benim hayatımın zaman dışı, sebep dışı, mekân dışı anlamı nedir? Ve cevabım şu soruya oluyordu: Hayatımın zamana bağlı, sebebe bağlı, mekâna bağlı anlamı nedir? Uzun, zahmetli bir düşünceden sonra cevabım şu olmuştu: Hiç!

Gözlemlerimde hep ölümlüyü ölümlüyle, ölümsüzü ölümsüzle karşılaştırmıştım ve başka türlü de yapamazdım. Bu yüzden de vardığım sonuç, gerektiği gibiydi: Kuvvet kuvvettir, sonsuzluk sonsuzluktur, hiçlik hiçliktir. Zaten başka bir sonuç da çıkmazdı.

Durum, matematikteki gibiydi: İnsan bir eşitliği çözdüğünü zannederken, bir aynılık çözüyordu. Açıklamanın yolu doğrudur ama cevap olarak şu çıkar karşımıza: $a = a$ ya da $x = x$ ya da $0 = 0$. Hayatın anlamı, soruya verdiği cevaplar, aynılıklardan başka bir şey değildir.

Gerçekten de, Descarte'sin¹ yaptığı gibi, her şeyden ama her şeyden aşırı bir şüpheyle başlayan çok sıkı bilimsel bir araştırma, herhangi bir inançla kabul edilmiş bilgiyi reddeder ve aklın ve tecrübenin yasasına dayalı yepyeni bir yapı kurar, -hayatın sorusuna aldığı cevap, benim aldığımın ta kendisidir- yani mutlak bir cevap. Yalnız başlangıçta bilimin, Schopenhauer'un ki gibi bir cevapla pozitif bir cevap verdiğine inanmıştım: Hayatın anlamı yoktur, o bir belâdır fakat meseleye daha çok yaklaştığımda gördüm ki, bu cevap pozitif değildi, yalnızca benim duyduğum onu böyle ifade etmişti ama bu cevap Brahmanalardaki,² Hz. Süleyman'ın ki, Schopenhauer'un ki gibi daha keskin bir anlam verilince, o zaman, bu yalnızca muğlak bir cevap ya da aynılık oluyor: $0 = 0$, hayat hiçbir şeydir. Buna göre felsefi bir bilgi hiçbir şeyi reddetmez. Cevabı, yalnızca bu problemi çözmeyeceğidir. Onun için cevap, belirsiz cevap olarak kalır.

Ben bunu kavramış olduğumdan, şunu da anlıyordum ki, akla dayalı bir bilgi içinde soruma cevap aranamazdı ve akla dayalı bilgi aracılığıyla verilen cevap, yalnızca şuna işaret etmekteydi: İnsan soruyu ancak başka türlü sorarsa, bir cevap alabilir; yani ölümünün ölümsüze ilişkin sorusu gözleme sokulur ise. Aynı zamanda şunu da kavradım: İnançın verdiği cevaplar, istediği kadar mantıksız ve muazzam olsunlar, her cevaba ölümünün ölümsüze ilişkisini sokmak meziyetine sahiptir. Bu olmadan da bir cevap olamaz.

¹ Descartes: Fransız filozof ve matematikçisi. (1596-1650) Descartes metafizik bakımından idealisttir, metodik bir şüpheden yola çıkar. Bu metod, yanlışlığı ve önyargıları önlemek, eleme yoluyla şüphe edilemez bir gerçeğe ulaşmak için, her şeyden şüphe etmeğe dayanır. Bu yolla şüphe ettiğinden şüphe edemeyeceği gerçeğine varır.

² Brahmanlar: Dört vedanın yorumunu yapmaya yarayan, ilâhi varlıkta ilgili düşüncelerin filhristi. Karşık çok tanrıcılığı mezheplere bölünme çağlarında bir düzene girer ve yüce bir ilkeyi hakim kılmaya, yani tektanrıcılığa dönüşmeye yönelir. İnançların ve ibadetlerin temelindeki efsanevi tanrı kalıbının şu veya bu adı taşıması filozoflar için önemsizdir. Esas amaç tanrısallığı gerçekleştirebilmektir. Bu da kurtuluş demektir.

"Nasıl yapmalıyım?" sorusunu nasıl sorarsam sorayım, cevap: "Tanrı'nın yasasına göre."

"Benim şimdiki hayatımdan ne çıkar?"

"Sonsuz azap ya da sonsuz mutluluk."

"Ölümün mahvetmediği anlam nedir?"

"Sonsuz olan Tanrı ile birleşmedir, cennettir."

Böylece, zorla şunu kabul etme durumuna gelmiş oldum: O zamana kadar bence biricik sayılan akla dayalı bilginin yanında, bütün insanlığın akıl dışı bir başka bilgisi vardı, yani yaşama imkânı veren inanç.

İnançın bütün akıl dışılığı bence şimdiye kadar ne ise, öyle kaldı fakat onu kabul etmek zorunda kaldım ki, yalnızca o, insanlığın hayat sorularına cevap veriyor ve bunun sonucunda da yaşama imkânı sağlıyor.

Akla dayalı bilgi beni, hayatın saçma bir şey olduğunu kabule götürmüştü; hayatım duraklamıştı ve ben onu yok etmek arzusuna kapılmıştım. İnsanlara bakıyordum, bütün insanlığa bakıyordum ve görüyordum ki, insanlar yaşıyorlardı ve hayatın anlamını bildiklerini iddia ediyorlardı. Kendime bakıyordum; Ben, hayatın anlamını anladığımı sürece yaşıyordum. Öbür insanlara olduğu gibi, bana da hayatın anlamını ve yaşama imkânını inanç vermişti.

Öteki ülkelerin insanlarına, çağdaşlarına ve ölmüşlerine baktığımda, yine aynı şeyi görüyordum. İnsanlığın başlangıcından itibaren hayatın olduğu yerde, yaşama imkânını inanç veriyor ve inancın ana çizgileri her yerde hep bir ve aynı.

İnanç hangi cevapları verirse versin, bu cevapları kime verirse versin ve hangi inanç olursa olsun, inancın her cevabı, insanın ölümlü varlığına ebediyet anlamı veriyor; yani acılarla, fedakârlıklarla, ölümlü yok olmayan bir mana. Bu demektir ki, yaşamının anlamı ve imkânı, yalnızca inançta bulunabilir. Fakat inanç nedir? Ve şunu kavradım ki, inanç, yalnızca görülmez v.b. şeylerin açığa çıkması değildir, yalnızca vahiy değildir, (Bu, inancın özelliklerinden yalnızca birinin tanımıdır) insanın Tanrı ile ilişkisi değildir. (Önce inancı tanımlamak gerekir, sonra da Tanrı'yı, yani Tanrı aracılığıyla inancı

değil! İnsana söylenmiş olan şeylerin kabul edilmesi değildir, çoğunlukla dinin görüşü böyledir oysa. İnanç, insan hayatının anlamının öğrenilmesidir, o sayede insanın kendini yok etmeyip yaşadığı şeydir. İnanç, hayatın gücüdür. İnsan yaşıyorsa, bir şeylere de inanıyordur. Eğer ona bir şeylerin yaşamayı emrettiğine inanmasa, o zaman yaşayamaz. Ölümünün gölgemsiliğini kavriyorsa, o zaman sonsuz olana inanmak zorundadır. İnançsız yaşanamaz. Ve ben iç çatışmanın bütün gidişatını hatırladım ve ürperdim. Şimdi aydınlanmışım: İnsanın yaşayabilmesi için ya sonsuz olanı görmemesi gerekir ya da bir açıklamaya ulaşmış olması gerekir. Benim böyle bir açıklamam vardı ama ölümlüye inandığım sürece ona ihtiyaç duymuyordum; ve akılla onu sinamaya başladım. Ve aklın ışığı karşısında, o zamana kadarki açıklamalar silinip gitti. Fakat ölümlüye inanmaya artık son verdiğim zaman geldi. İşte o zaman ben, bildiğim şeylerin akla yatkın temellerine dayanarak, kendime hayatın anlamını verebilecek bir açıklama çıkarmaya başladım ama iş olmuyordu. İnsanlığın en seçkin dehalarıyla şu sonuca geliyordum: 0 = 0 ve çok şaşıryordum böyle bir sonuç aldığım. Oysa başka türlü de çıkamazdı zaten.

Cevabı tecrübi bilimlerde aradığımda ne yapmışım?

Ne için yaşamakta olduğunu bilmek istemiş ve bu amaç için benim dışımda olan her şeyi araştırmışım. Besbelli pek çok şey öğrenmişim ama asıl ihtiyaç duyduğumu hiç bulamamışım.

Cevabı felsefi bilimlerde aradığımda ne yapmışım?

Benimle aynı durumda olan, niçin yaşıyorum sorusuna cevap bulamayan yaratıkların düşüncesini araştırmışım. Belli tabii, kendimin de bildiği şeyden başkasını öğrenemedim, yani insanın hiçbir şey bilemeyeceğini.

Ben neyim? Ölümlü olanın bir parçası. Bak işte, bütün mesele bu kelimelerde saklı.

Sanki daha dündün beri mi insanlık kendine bu soruyu soruyor. Ve benden önce kimse bu soruyu sormamış mı kendine, her akıllı çocuğun kendiliğinden ağzından dökülen bu basit soruyu.

Hayır, bu soru insanlar oldu olalı, ilk baştan beri sorula gelmiştir. İnsanlar oldu olalı ilk baştan beri belliydi ki, bu sorunun çözümü

için ölümlüyü ölümlüyle, sonsuzu sonsuzla ölçmek hep yetersizdir. İnsanlar var olalı beri, ölümlünün ebediyetle ilişkisi aranmış ve kelimelere dökülmüştür.

Ölümlünün ebediyetle karşılaştırıldığı ve hayatın anlamını içeren bütün o kavramları -Tanrı, özgürlük, iyilik vs.- hepsini mantıklı bir incelemeden geçirelim. Bu kavramlar, aklın eleştirisini kaldırmazlar. Çok korkunç değilsen bile, gülcün bir şey değil midir, bizim o kibir ve avuntuyla çocuklar gibi oluşumuz. Hani saati parçalayıp zenbereği bozan ve onu bir oyuncak gibi kullanıp da, sonra "Saat niye çalışmıyor artık?" diye şaşan çocuklar gibi.

Sonluyla sonsuz arasındaki çelişkinin çözümü kaçınılmaz ve çok önemlidir. Aynı şekilde hayatı mümkün kılan, hayat sorusunun cevabı da öyle. Her yerde, her zamanda ve bütün milletlerde bulduğumuz bu yegâne çözüm -bu çözüm içinde bizim için insanların hayatının kaybolduğu bir zamanın sonucudur, benzerini bir daha bulamayacağımız kadar güç bir çözüm- sırf herkese özgü olan ve cevap bulamadığımız o soruyu tekrar sormak için havaice yıkıyoruz.

Sonsuz bir Tanrı kavramı, ruhun tanrısallığı kavramı, insan şeylerin tanrısallığı kavramı; insani şeylerin Tanrı'yla birlikte, ruhun niteliği ile, ahlaki, iyi ve kötü konusundaki insan tasarımları, bütün bunlar, insan düşüncesinin uçuk sonsuzluğunda gösterilmiş kavramlardır. Ve onlar olmazsa, hayat olmaz. Ve ben, işte bütün insanlığın bu düşüncemeğini bir yana atıyorum, her şeyi yeni baştan ve kendi yöntemimce kurmak istiyorum.

O zaman böyle düşünüyordum ama bu düşüncelerin temelleri içinde mevcuttu. Kavramıştım ki:

1. Benim, Schopenhauer'un ve Hz. Süleyman'ın durumu, bilgelimize rağmen, aptalcaydı: Hayatın bir bela olduğunu kabul ediyor ama yine de yaşıyorduk. Bu, besbelli ki aptallık; çünkü eğer hayat saçmaysa ve ben de akıllı şeyleri çok seviyorsam, o zaman hayatı yok etmeliyiz. O zaman onu yadsıyacak hiç kimse var olmayacak.

2. Kavramıştım ki, bizim bütün gözlemlerimiz sihirli bir çember içinde hareket etmek zorunda, motordan kopmuş bir tekerlek gibi. İstedğimiz kadar çok düşünelim, istediğimiz kadar iyi düşünelim, bu

soruya cevap bulamıyoruz. Ve hep $0 = 0$ olacak. Bu yüzden, yürüdüğümüz yol herhâlde yanlış.

3. Kavramaya başlamıştım ki, inancın verdiği cevaplarda, insanların en derin bilgeliği saklı kalmaktaydı ve akla dayanarak onları yadsımaya hakkım yoktu ve bu cevaplar sadece ve sadece hayatın sorusuna cevap veriyordu.

ONUNCU BÖLÜM

Şimdi, bunu kavramıştım ama bu bana huzur vermiyordu. Şimdi, her türlü inancı kabul etmeye hazırdım. Yeter ki benden aklın inkârını istemesin; bir yalan olmasın. Buddizm'i¹ ve İslâmiyet'i kitaplarına müracaat ederek incelemeye giriştim; her şeyden önce de Hristiyanlığı yazılarından ve çevremde yaşayan inananlarından incelemeğe koyuldum.

Doğal olarak, her şeyden önce kendi çevremi inançlı insanlarına yöneldim. Bilginlere, Ortodoks ilâhiyatçılara, papazlara, yaşlılara, yeni akıma mensup Ortodoks ilâhiyatçılara, hatta yeni Hristiyanlar denenlere yöneldim; hani şu: "Mutluluk, ruhun kurtuluşu inancına bağlıdır" diye vaaz edenlere. Ve bu dindar kişilere bağlandım. Onları hayatın anlamını içinde gördükleri inançlarının nelerden ibaret olduğu konusunda sorguya çektim.

Akla gelebilen her türlü itirafta bulunduğum ve her türlü zihniyet kavgasından uzak durduğum hâlde, bu insanların inancını kabul edemiyordum. Onların inanç dediği şeyin bir açıklama değil, hayatın anlamının bir çeşit karartılışı olduğunu görüyordum. Onlar beni inanca götüren hayat sorusunu cevaplamak için inançlarına sınıksız bağlanmış değillerdi, tersine, bana yabancı olan başka amaçlar için bağlanmışlardı.

¹ Buddizm: Hindistanda, M.Ö. V. yüzyılda Buddha tarafından kurulmuş ve evrensel nitelik kazananmış bir din-felsefi akam. Her şeyin fani ve boşluktan ibaret olduğuna inanan pesimist ve pan-teist bir din.

Dehşetin, eski çaresizliğe dötüşen o azap verici duygusunu hatırlıyorum, yani her seferinde bu insanlarla bir arada oluşumda içimi dolduran umuttan sonraki duyguyu.

İnanç öğretilerini bana ne kadar sık ve ne kadar ayrıntılı aktarıyorlarsa, ben de onların karmakarışık kafasını o kadar iyi tanıyor ve onların inancında hayatın anlamının açıklanmasını bulma ümidimi tamamen yitiriyordum.

İnanç öğretilerinin açıklanmasında bana hep yakın gelen hakikatlere birçok yararsız ve mantıksız şeyler karıştırmaları meselesi değil, bu beni iten. Bu insanların, hayatlarının aynı benimki gibi olması beni itiyordu. Tek farkla ki, onların inanç öğretilerinde gösterdikleri ilkelere uymuyordu yaşamları. Açıkça hissediyordum, yanılıyorlardı ve onlar da aynı benim gibi tek hayat anlamına sahiptiler: Ömrün elverdiği sürece yaşamak ve elin ulaştığı şeyi almak. Bunu öğrendim: çünkü eğer sahip olmakla hakından vazgeçmek, acı ve ölüm korkusunu yok edecek bir zihniyetleri olsaydı, bunlardan korkmazlardı. Ve yaşıyorlardı işte, bizim çevrenin dindarları, aynı benim gibi, refah ve bolluk içinde. İşlerini büyütme ya da ellerinde tutmaya çalışıyorlar, feragatten, acıdan, ölümden korkuyorlar ve aynı benim gibi, öteki inançsızlar gibi yaşıyorlardı. İsteklerini doyurarak, inançsızlardan daha kötü değilse bile, onlar kadar kötü yaşıyorlardı.

Hiçbir görüş beni onların inançlarının doğruluğuna inandırmazdı. Bana yokluğun, hastalığın ve ölümün verdiği korkuyu kaldıracak bir hayat duygusuna sahip olduklarını açıklayacak davranışlar gerekliydi, ancak o davranışlar beni inandırabilirdi. Bu türlü davranışları bizim çevrenin türlü inançlı kişilerinde görmüyordum. Buna karşılık, o türlü davranışları, çevremizin en inançsız insanlarında görüyordum.

Ve benim için şunlar açıklığa kavuştu: Bu insanların inancı, benim aradığım inanç değil. Onların inancı, inanç değil, sadece hayatın Epikür'ü zevklerinden biri. Anlamışım ki, bu inanç, teselli vermezdi insana, ölüm döşeginde pışmanlık duyan bir Salomon'a yararlı olabilirdi belki. Fakat insanların o büyük çoğunluğuna yaramazdı; yani başkalarının emeğini sömürerek zevk almak üzere yaratılmamış,

bütün insanlık yaşayabilsin, hayatını sürdürebilsin diye hayatı var etmek üzere yaratılmış insanlara. Hayata bir anlam vermekle bu insanlar, bu milyarlarca kimse, bunların dışında gerçek bir inanç bilgisine sahip olmak zorundalar. Beni, o acayip durum, yani Hz. Süleyman'ın ve Schopenhauer'un bizi öldürmemiş olması değildi inancın varlığına inandıran, tersine, bu milyarların yaşamış olduğunu ve yaşadığını görmektir, üstelik hepimizi, beni ve Süleymanları hayat dalgalarında su yüzünde taşıdıklarını görmektir.

Ben de yoksul, sade, cahil adamlar arasındaki inançlı kişilere, hacılara, papazlara, tarikatçılara, köylülere yaşamaya başladım. Bu haktan adamların din öğretisi, bizim çevrenin sözde dindarlarının din öğretisiyle aynı Hristiyanlıktı. Hristiyanlık inancına bir sürü boş inanç karışmıştı ama şu farkla ki, bizim çevrenin dindarlarının boş inancı iyiden iyiye vazgeçilebilir türdendi, yani yalnızca bir çeşit Epikür'ü yaşama sevinciydi. Oysa çalışan halkın dindarlarının boş inancı, onların hayatıyla öyle iç içeydi ki, onların hayatını bunlardan ayrı düşünemezsiniz. Bunlar, bu hayatın vazgeçilmez bir şartıydı.

Bizim çevrenin dindarlarının bütün hayatı, inançlarıyla çelişkiydi. Çalışanlar arasındaki dindarların bütün hayatı ise, din bilgisinin verdiği "Hayat anlamı"nın bir onayıydı. Ve ben, bu insanların hayatına ve inancına gittikçe daha yakından baktım. Ve ne kadar yakından baktıysam, şuna o kadar çok inandım ki, onlar için din, gerekli bir şeydir. Onlar için sadece o, hayatın anlamını vermekte, hayatı mümkün kılmaktadır. İnançsız bir hayatın mümkün olduğuna inanana, ancak binde bir insanın kendini dindar saydığı bizim çevrede gördüğümün tersine, onların çevresinde binde bir inançsız var. Bütün hayatın tembellik, sefahat içinde akıp gittiği bizim çevrenin tersine, gördüm ki, bu insanların bütün hayatı yorucu bir çalışma içinde geçiyor ve onlar hayatlarından memnundur. Bazı fedakârlıklar ve acılar yüzünden kadere öfkelenen ve karşı çıkan bizim çevre insanların tersine, bu insanlar, hastalığı ve derdi herhangi bir şüphe ya da isyan kıpırtısı olmadan kabulleniyorlar; bütün bunların iyi olduğuna dair sarsılmaz bir güven içinde ve sakince. Bizlerin, akıllı olduğumuz ölçüde hayatın anlamını kavrayamadığımız acıda ve ölümdede

yalnızca çirkin bir oyun gördüğümüz gerçeğin tersine, bu insanlar sakince yaşayabiliyorlar, acı çekebiliyorlar ve ölüme yaklaşabiliyorlar. Hatta sakince ıstırap çekebiliyorlar, çoğunlukla da bundan âdeta hoşlanıyorlar. Sakin bir ölüm, korkusuz ve çaresizliğe düşürmeyen bir ölüm, bizim çevrede son derece ender bir şeyken, halk arasında sakın olmayan, tevâzu dışı, huzur dışı bir ölüm, nadiren görülür. Ve bu gibi insanlar, yani benim için, Hz. Süleyman için hayatın tek nimeti olan şeyden yoksun olan, buna rağmen en büyük mutluluğu duyanlar, yığınla mevcut. Ve etrafıma bakmaya devam ettim. Geçmişin ve şimdinin yığınla insanların hayatına baktım ve şöyle insanlar gördüm: Bunlar, hayatın anlamını kavramışlardı, yaşamayı ve ölmeyi biliyorlardı, sayıları ne bir, ne iki, ne on, ne yüz, ne bin ve ne de milyondur. Gelecek, akıl ve eğitim, şartlar yönünden son derece farklı olan bütün bu insanlar, hepsi de aynı şekilde benim tersime hayatın ve ölümün anlamını biliyorlar, sessizce gündelik işlerini yapıyorlar, fedakârlıklara, acılara katlanıyorlar, yaşıyorlar ve ölüyorlardı. Ve bunda da bir yokluk değil, bir nimet görüyorlardı.

İşte, bu insanları sever oldum. Onların hayatına daldıkça, yaşayanların ve hakkında okuyup işittiğim ölmüşlerin hayatına daldıkça, onları daha çok sevdim ve yaşamak benim için o ölçüde kolaylaştı. Aşağı yukarı iki yıl böyle yaşadım. Sonra, çoktandır içimde hazırlanan ve tohumlarını içimde taşıdığım bir ihtilâl oldu. Bizim çevrenin zenginlerinin, varlıklıların ve kültürülerin hayatı artık bana iğrenç gelmekle kalmıyordu, üstelik benim için bunların hiçbir anlamı kalmamıştı. Bütün davranışlarımız, görüşlerimiz, bilimimiz, sanatlarımız, her şey benim için yeni bir anlam kazandı: Anlamıştım ki, bütün bunlar oyuncaktan başka bir şey değil. Bunlarda bir anlam aranmazdı. Oysa çalışan bütün halkın hayatı, hakiki değeri içinde önmündeydi. Anlamıştım, hayatın kendisi buydu. Bu hayata verilen anlam, hakıktır. Ve onu kabul ettim.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Aynı inançların, hayatları bunlarla çelişen insanlar tarafından ifade edildiğinde, bana nasıl itici geldiğini ve yine aynı inançların onlar sayesinde yaşayan insanları gördüğümde, bana akılcı ve çekici görüldüğünü hatırlayınca, o inançları o zaman neden reddettiğimi, anlamsız bulduğumu ve bunların şimdi bana neden anlamlı görüldüğünü anladım. Yanılmıştım, öyle çok da değil, mantıksız düşündüğümünden değil, daha çok, kötü yaşadığım için. Anladım ki, bana gerçeği gizleyen, düşüncenin yanılması değildi, daha ziyade Epikürcülüğün istisnai şartlarında geçirilmiş, her türlü zevke doyum sağlayan hayatımın kendisiydi. Anladım ki, o "Hayatımın anlamı nedir?" şeklindeki sorum ve "Bir dert" şeklindeki cevap, tamamıyla doğrudur. Yalnız, yanlış olan şeydi: Sadece bana yönelen cevabı, ben genel olarak hayata aktarıyordum. Kendi kendime sormuştum: "Bir dert ve bir anlamsızlık" Şüphesiz, benim hayatım, yani şımarıklık, eğlence ve sefahatle dolu bir yaşam, manasız ve kötüydü. Bu yüzden "Hayat kötü ve anlamsızdır" cevabı, genel olarak insan hayatına değil, benim hayatıma aitti. Daha sonra, Hristiyanlıkta bulduğum hakikati, yani insanların ışıktan çok karanlığı sevdiğini, karanlık işlerle uğraşanların ışıktan nefret edip işleri aydınlığa çıkmasını diye ışığa doğru ilerlemediklerini anladım. Şunu da anladım: Hayatın anlamını kavramak için, her şeyden önce hayatın anlamsız ve kötü olmaması gerekir. Ben ne diye uzun bir süre böyle apaçık bir gerçeği görmeden dolaşmıştım!... İnsan eğer insanlığın hayatı hakkında düşünmek ve konuşmak isterse, hayatın birkaç aslağın hayatı üzerinde değil,

insanlığın hayatı üzerinde düşünmek ve konuşmak zorundadır. Bu gerçek, $2 \times 2 = 4$ gibi bir gerçektir. Bunu ben görmemişim; çünkü $2 \times 2 = 4$ olduğunu kabul etseydim, kendimin iyi olmadığını kabul etmek zorunda kalacaktım. Ve kendimi iyi hissetmek, benim için $2 \times 2 = 4$ 'ten daha önemli ve daha gerekti. Şimdi, iyi insanları sevmeye başladıkdan, kendimi nefrete layık bulduktan sonra gerçeği kabul ediyordum. Şimdi, benim için her şey açıklığa kavuşmuştu.

Nasıl, hayatını eziyet etmek ve kafa kesmekle geçiren bir cellât ya da tamamıyla düşkün bir ayyaş, ya da bütün ömrü boyunca karanlık bir odaya hapsedilen ve bu odayı kirleten ve buradan çıkarsa yok olacağı kuruntusuyla yaşayan bir deli: "Hayat nedir?" sorusunu sorup da, "Hayat en büyük belâdır"dan başka cevap alamazsa ve delinin bu cevabı doğruysa ama yalnız kendisi için doğruysa, bu da öyledir. Ya ben böyle bir deliysem, ya biz gerçekten böyle delileriz. Ben şüphesiz böyle bir deliydim. Gerçekten, kuş uçacağı, yem toplayacağı, yuva kuracağı şartlar altında yaşamaktadır. Ve ben, kuşun bunları yaptığını görünce, onun sevincinden sevinç duyuyorum. Keçi, tavşan, kurt, hep beslenmek, çoğalmak ve yavrularını beslemek zorunda olmalarına imkân veren hayat şartları içinde bulunmaktalar. Eğer onlar bunu yapıyorlarsa, ben biliyorum ki, onlar mutludur ve hayatları mantıklıdır. Fakat insan ne yapmak zorunda? O da hayatta tıpkı hayvanlar gibi mücadele etmek zorunda. Yalnız şu farkla ki, onu yalnız başına alt etmek isterse, mahvolur. Onu kendi için değil, herkes için alt etmek zorunda. Ve bunu yapıyorsa, mutludur, hayatı da mantıklıdır. Fakat ben otuz yıllık bilinçli hayatım süresince ne yaptım? Birakin başkaları için mücadele etmeyi, kendim için bile mücadele etmedim. Bir asalak olarak yaşadım ve ne için yaşıyorum diye sorduğumda, şu cevabı alıyordum: Amaçsız. Eğer insan hayatının amacı hayatı alt etmekse, ben, otuz yıl boyunca bunun mücadelesi ni vermemiş, böylece kendini ve başkalarını mahvetmiş bir kimse olarak ancak şu cevabı alabilirim: Benim hayatım bir anlamsızlık ve bir belâdır...

Öyleydi de. Anlamsızlık ve belâ...

Dünya hayatı, herhangi bir iradeye göre gerçekleşmektedir. Biri, dünyanın bu hayatıyla ve bizim hayatlarımızla kendine özgü bir eser gerçekleştirmektedir. Bu iradenin anlamını kavramak ümidine sahip olalım istiyorsak, her şeyden önce onu yerine getirmek, bizden isteneni yapmak zorundayız. Eğer, benden isteneni yapmazsam, bu durumda benden isteneni şeyi asla kavrayamam, hele hepimizden ve bütün dünyadan isteneni hiç mi hiç kavrayamam.

Çıplak, aç bir dilenciye sokaktan alıp, onu güzel bir kurumun barınaklı odasına götürerek kendisine yiyecek içecek bir şeyler verdikten sonra, ondan bir sopayı yukarı aşağı sallaması istenirse, doğal olarak ona önceden sopayı niçin aldığını, onu niçin sallaması gerektiğini, bu kurumun işleyişinin akla yatkın olup olmadığını açıklamak gerekir. Yani, dilenci sopayı hareket ettirmeden önce. Sopayı hareket ettirince anlayacaktır ki, bu sopa bir tulumbayı harekete geçirmekte, böylece su çıkarmakta, sular seralar boyunca akmaktadır. Sonra kapalı kuyu kulübesinden alınıp kendisine başka bir iş verilir, meyve toplayıp efendisini sevindirecektir. Daha yüksek bir mevkiye geçiş sırasında, bütün kurumun işleyişini öğrenecektir. Bu işlere katılırken "Burada ne amaçla bulunuyorum?" diye sormayı düşünmeyecektir. Efendisine de kesinlikle sitem etmeyecektir. İşte böyle efendisinin istediğini yapanlar, yani sadece çalışan, bilgisiz insanlar, -bizim kendilerine hayvan gözüyle baktığımız- ona sitem etmezler. Ve biz bilgiler, efendiye ait olan her şeyi tartar, onun bizden istediğini ise yapmayız. Bunu yapacağımıza, toplanıp görüşler saptarız: "Sopayı ne diye hareket ettirecek misiz? Aptalca bir şey bu!" Ve sonunda şöyle bir sonuca varırız: Efendi aptal ya da değil ama biz akıllıyız. Hiçbir şeye yaramadığımızı duyumsuyoruz yalnızca. Üstelik biz kendimizi hiçbir şekilde kendimizden kurtarmak zorunda değiliz.

ON İKİNCİ BÖLÜM

Akil yoluyla edinilen bilginin insanı yanılgıya götürdüğü görüşü, verimsiz düşüncelere dalmak hatasına düşmememde yardımcı oldu. Hakikat bilgisinin ancak hayat yoluyla bulunabileceğine emin oluş, beni hayatın doğruluğundan şüpheye çağırdı. Fakat beni kurtuluşa götüren yalnızca şu oldu: Ben-merkezciliğimden, yalnız bunun gerçek hayat olduğunu kavramayı başarmıştım. Anladım ki, ben eğer hayatı ve anlamını kavramak istiyorsam, bir asalak hayatı sürmek istemiyor, gerçek hayatı istiyorsam, gerçek insanlığın ona verdiği anlamı kavradıktan sonra, bu hayatla birleşmek ve onu incelemek zorundayım.

Tam o sıralar, şöyle bir şey geldi başıma: Kendi kendime, hemen her dakika bir iple mi, yoksa bir kurşunla mı hayatıma son vereyim, diye düşündüğüm yıl, işte o yıl boyunca bahsettığım bu düşünce ve görüşlerle birlikte, kalbim hüzünlü bir duyguyla dağlanıyordu. Bu duyguya olsa olsa Tanrı'yı arayışı diyebilirim. Diyorum işte, bu Tanrı arayışı, düşünceyle çelişikti. Bu bir korku, bir terk edilmişlik, bir yalnızlık duygusuydu, evrenin orta yerinde ve belirsiz bir yarım umudunun duygusuydu. Tanrı'nın varlığını ispatlamanın olanaksız olduğuna iyice inanmıştım; çünkü Kant¹ onu ispatlamanın

¹ Kant (Immanuel) 1724-1804, Alman filozofu. Akıl öteki dünyayı tanımak konusundaki bütün iddialarını reddeder. Algılamadığımız şeyleri elbette ki bilemeyiz. Bizim bildiğimiz şeyler nesneler, şeylerin kendileri değil de, fenomenlerdir, şeylerin görünümleridir. Bizim bildiğimiz nesneler duyular aracılığıyla algılanan nesnelerdir. Biz buna ek olarak, duyuşal dünyanın bizim zihnimiz tarafından yaratılmadığını biliyoruz. Zihin, bu dünyayı yaratmak yerine, şeylerin kendilerinden türettiği olan ideleri ona yüklemektedir.

mümkün olmadığını ispatlamış ve ben de bunu anlamıştım. Her şey rağmen Tanrı'yı arıyordum, onu bulacağımı umuyordum ve aradığımı ve bulamadığımı Tanrı'ya, eski âdet üzere bir dua yöneltiyordum. Bazen kâlamda Kant'ın ve Schopenhauer'un Tanrı'nın varlığının ispatlanmazlığı hakkındaki gerçeklerini tartıp ölçüyör, bazen bu gerçekleri çürütmeye kalkıyordum. "Sebepe" diyordum kendi kendime, "Mekân ve zaman gibi bir düşünce kategorisi değil. Eğer ben varsam, bunun bir sebebi, Tanrı denen şey." Bu düşüncede duruyordum ve varlığımın bütün özellikleriyle bu sebebin bilincine ermeye çalışıyordum. Ve iradesi içinde bulunduğumuz bir gücün var olduğunun bilincine varır varmaz, hayatın imkânını hissettim. Fakat kendime sormaya devam ettim: "Bu sebep, bu kuvvet nedir? Onun hakkındaki ne düşünmeliyim, Tanrı dediğim şeye karşı nasıl davranmalıyım?" Ve o bilinen cevaplardan başka şey gelmedi aklıma. "O, yaratandır, yaşatandır." Bu cevaplar beni doyurmadı ve hissettim ki, yaşamak için ihtiyacım olan şeyi kaybetmişim. Bir korkudur aldı beni ve aradığıma dua etmeye başladım ve ondan bana yardım etmesini dileddim. Ve dua ettikçe alenen anladım ki, o beni duymuyor, kendisine başvurulacak kimse yoktur. Kalbim, Tanrı'nın olmayacağı şüphesiyle dolmuştu ve şöyle dedim: "Efendim, bana acı, beni kurtar! Efendim, Tanrım, bana yol göster!" Fakat hiç kimse bana acımadı ve hayatımın durduğunu hissettim.

Fakat tekrar, tekrar, çok farklı yarlardan hep şu sonuca varıyordum: Ben sebepsiz yere, sebepsiz ve anlamsız olarak dünyaya gelmiş olamazdım ya, sonra kendimi hissettiğim gibi yuvadan düşmüş sırt üstü yatan bir yavru kuş da olamazdım. Hem öyle de olsa düşmüş, sırt üstü yatan bir kuşcağız yüksek çimenlerin arasında ötüyor. Ötüyorum; çünkü ananın beni yüreğinin altında taşıdığını, ısıtıp beslediğini, sevdiğini biliyorum. Nerede o ana? Ve ben doğurulmuşsam, kim doğurdu beni? Birinin beni severek dünyaya getirdiğini kendimden saklayamam ya. Bu birisi kim? Yine Tanrı.

Benim arayışımı biliyor ve görüyor o, çaresizliğimi ve savaşımı da. "O var" dedim kendi kendime ve bir an bunu kabul etmem yetti, hemen hayat içimde kıpırdandı ve ben varlığını imkânını ve sevin-

cini hissettim ama yine Tanrı'nın varlığını kabullenmekten ona olan ilgiyi aramaya geçtim. Ve yine karşımda, üç kılıktaki, kurtarıcı oğlunu bize gönderen, yaratıcımız Tanrı vardı. Ve yine bu dünyadan ve benden kopmuş olan Tanrı, bir buz parçası gibi gözlerimin önünde eriyip gitti ve yine bir hiçlik kaldı. Ve yine kurudu hayatın pınarı, beni kuşku sardı ve o duygu, kendimi öldürmekten başka çıkar yol olmadığı duygusu. En kötüsü de şuydu: Bunu becerecek durumda olmadığımı hissediyordum.

İki-üç kere değil, on kere, yüz kere yinelendi bu sevinç ve canlanma ile şüphe ve hayatın imkânsızlığı duygusu.

Anımsarım, bahardı. Ormanda yalnızdım ve ormanın sesine kulak vermiştim. Dinliyor ve tek bir şeyi düşünüyordum. Zaten son üç yılda hep bir tek ve aynı şeyi düşünmüştüm. Yine Tanrı'yı arıyordum.

"Pekâlâ, Tanrı yok" dedim kendi kendime. Benim tasavvurum olmayıp, gerçek olan, yani hayatım gibi gerçek biri yok, yok böyle biri. Ve hiçbir şey, hiçbir mucize böyle bir şeyi ispatlayamaz; çünkü mucizeler benim tasavvurlarım, üstelik de mantığa aykırı.

"Ya benim Tanrı kavramım, aradığım Tanrı kavramım" diye sorudum kendi kendime. "Bu kavram, o nereden geliyor?" Bu düşünceyle birlikte göğsümde yaşama sevinci dalgalanmaya başladı. Çevremde her şey hayat kazandı, mana kazandı ama sevincim uzun sürmüyordu. Akıl işlemeye devam ediyordu: "Tanrı tasavvuru, Tanrı değil" diyordum kendi kendime. Yine de diyordum ki: "Tasavvur, benim içimde cereyan eden bir şeydir. Tanrı tasavvuru, benim içimde uyanıp uyandıramadığım bir şey. Ben, onsuz hayatın olmayacağı bir şeyi arıyorum." Ve işte yeniden içimde ve çevremde her şey ölüyor ve ben yine kendimi öldürmek istiyordum.

Fakat sonunda kendimi inceledim, içimde neler oluyor diye kendime baktım ve gönlümde, ölüp gitmenin ve canlanmanın yüzlerce olayını anımsadım. Gördüm ki, ben yalnızca Tanrı'ya inanınca yaşıyordum. Eskiden olduğu gibi, şimdi de öyleydi: Tanrı'yı düşünüyem, yetiyordu; canlanıveriyordum. Onu unuttuğum, ona inanmadığım zaman, hayat da yok oluyordu. Hayatın bu geri dönüşü ve bu ölüp

gitme durumları neydi şimdi? Tanrı'nın varlığına inancı kaybettim mi, yaşamıyorum ki. Onu bulmak konusunda az da olsa umudum olmasa, hayatıma çoktan son verirdim ama yaşıyorum işte. Gerçekte onu hissettiğim, onu aradığım zaman yaşıyorum ben. "Öyleyse "O" vardır. "O" onsuz yaşanmayan şeydir. Tanrı'yı bilmek ve yaşamak, tek ve aynı şeydir. Tanrı, hayattır.

Tanrı'yı arayarak yaşadığın takdirde, hayat Tanrı'sız olamaz. Eskisinden çok güçlü bir şekilde içimde ve çevremde her şey aydınlandı ve bu ışık beni bir daha terk etmedi.

Böylece intihardan kurtuldum. İçimdeki bu değişimin ne zaman ve nasıl gerçekleştiğini dile getiremezdim. Nasıl ki içimde yaşama gücü farkına varılmadan yavaş yavaş yok olmuş ve yaşamamanın imkânsızlığına, hayatın durgunluğuna, intiharın gerekliliğine varmışsam, aynı şekilde yaşama gücü yavaş yavaş, fark edilmeden geri döndü içime. Tuhafı, bana geri dönen bu hayat gücü, yeni değildi, bana hayatımın ilk günlerinde eşlik eden en eski güçtü. Her bakımdan en eskiye, çocukluk ve gençlik yıllarımdan görüşüne dönmüştüm: Beni meydana getiren ve benden bir şeyler isteyen iradeye inanmaya dönmüştüm. Hayatımın tek ve başlıca amacının daha iyi olmak olduğu, yani bir iradeyle büyük bir uyum içinde olmak olduğu fikrine dönmüştüm. Bu iradenin ifadesini, uzak, benden gizli bir geçmişte, bütün insanlığı kendi düsturu hâline getiren şeyde bulacağım düşüncesine dönmüştüm. Kısacası, Tanrı'ya inanmaya, ahlâki bir kusursuzlaşmaya ve hayatın anlamını bahşeden geleneğe dönmüştüm. Yalnız bir şey farklıydı, o zaman bütün bunları bilinçsizce kabulleni-yordum, şimdi ise bunsuz yaşayamayacağımın ayırımındaydım.

Diyebilirdim ki, başımdan böyle bir şey geçti: Beni bir kayığa oturtular, ne zamandı, bilmiyorum artık. Beni tanımadığım bir sahil-den uzaklaştırdılar, karşı kıyıya yönelttiler. Kürekleri cahil birinin eli-ne verip, beni yalnız bıraktılar. Küreklerle elimden geldiği kadar uğ-raştım ve ilerledim. Fakat ben açıldıkça, beni oraya götüren akıntı da şiddetleniyordu. Hedeften uzaklaşıyordum. Ve benim gibi akıntıya kapılan kürekçilere daha sık rastlar oldum. Bazıları durmadan kürek çekiyordu, bazıları ise kürekleri fırlatıp atmıştı. Koca kayıklar, dev

gibi gemiler insan dolu. Bir kısmı akıntıya karşı çabalıyordu, bir kıs-mı kendini ona bırakmıştı. Ve ilerledikçe, akıntının aşağılarındaki yolcuların ardından bakarken, bana gösterilen yönü unuttum. Tam akıntının ortasında, aşağı doğru giden kayık ve gemilerin sıkışıklığın-da yönümü iyice kaybettim ve küreği elden düşürdüm. Her taraftan tayfalar, neşeli zafer çılgınlıklarıyla yelkenliler ve kürekli kayıklarla önümden geçiyor, akıntıdan aşağılara gidiyorlar, bana ve aralarında "Başka bir yön olamaz" diye teminat veriyorlardı. Ben de onlara ina-nıyordum ve onlarla birlikte ilerliyordum. Ve epeyce uzaklara taşın-dım, öyle uzaklara ki, içlerinde yolumu şaşırdığım hızlı akıntıların gürültüsünü duydum ve kayıkların orada nasıl parçalandığını gör-düm. Ve kendime geldim. Uzun süre, bana ne olduğunu anlayama-dım. Önümde yalnızca koşar adım yaklaştığım ve korktuğum yok oluşu görüyordum; hiçbir yerde kurtuluş göremiyordum. Ve ne yap-mam gerektiğini bilmiyordum. O zaman geriye baktım ve sayısız ka-yıklar gördüm: Durmadan ve inatla akıntıyı geçiyorlardı. Kıyıyı, kü-rekleri ve yönü hatırladım. Geriye doğru, akıntıya ters istikamette, kıyıya doğru kürek çekmeğe başladım.

Kıyı, Tanrı'ydı; yön, gelenek; kürekler bana verilen özgürlük; kıyıya ulaşmaya çabalayayım, Tanrı'yla birleşeyim diye...

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İşte, böylece içimde yaşama gücü yeniden belirdi, ben de yine yaşamaya başladım.

Bizim çevrelerin hayatından kopardım kendimi; çünkü bunun hayatın değil, hayatın yalnızca bir yansıması olduğunu, içinde yaşadığımız bolluk şartlarının hayatı kavramamızı imkânsız hâle soktuğunu, müstesna insanların -bizlerin, asalakların değil- hayatını, çalışan halkın hayatını kavramamızı imkânsızlaştırdığını anlamıştım. O halk ki, hayatı ve anlamı oluşturur. Çevremde yaşayan çalışan halk, basit Rus halkıydı ve ben ona yöneldim ve onun hayata verdiği anlama yöneldim. Bu anlam, kelimelerle ifade etmek gerekirse, şuydu: Her insan, Tanrı'nın iradesiyle dünyaya gelmiştir. Ve Tanrı insanı öyle yaratmıştır ki, her insan ruhunu mahvedebilir ya da kurtarabilir. İnsanın hayattaki görevi, ruhunu kurtarmaktır. Ruhunu kurtarmak için insanın Tanrı'ya benzer yaşaması gerekir. Hayatın bütün zevklerinden kurtulması, çabalaması, alçakgönüllülük göstermesi, sabretmesi ve merhametli olması gerekir. Bu anlamı halk, bütün inanç öğretilerinden çıkarır. Ki o da halka, ruh önderleri ve içinde yaşadıkları gelenek tarafından verilmiştir ve verilmektedir. Bu anlam, bence açığı ve gönküme yatkındı ama halk inancının bu anlamına, bizim tarikatlara bağlı olmayan ve içinde benim de yaşadığım halkta pek çok şey sınırsız bağlıydı, ki bu beni itiyordu ve şaşırtıyordu: Kutsama merasimleri, kilise törenleri, oruçlar, putlara ve ikonlara¹ tapınmalar beni

¹ İkon: Aziz resimleri.

itiyordu. Halk, birini öbüründen ayırmayı bilmiyordu. Bunu istemiyordu da. Halkın inancındaki birçok şey bana tuhaf gelse de hepini kabul ediyordum: Kiliselere gidiyor, sabah-akşam dua ediyor, oruç tutuyor, akşam ayinine hazırlanıyordum ve ilk zamanlar aklımda bunlara karşı çıkmıyordum. Önceleri bana imkânsız görünen şeyde, şimdi çelişki görmüyordum.

Benim inanca olan şimdiki ve eski ilişkim, iyice farklıydı. Önceleri, hayat benim için anlam dolu görünüyordu; inanç ise bence tamamen gereksiz, akla aykırı, hayattan kopuk bazı tezleri içeren keyfi bir iddiydı. O zamanlar kendime soruyordum, bu iddiaların ne anlamı olabilir diye. Hiçbir anlamları olmadığına kanaat getirip, onları reddediyordum. Şimdi ise, hayatımın hiçbir anlamı olmadığını ve olamayacağını biliyordum. Ve inanç ilkeleri bana yalnız yararsız görünüyor: Ben tecrübeyle şu kanaate varmıştım; yalnızca bu ilkeler hayata anlam verebiliyor. Eskiden onları abuk sabuk gevcekle dolu, tamamen faydasız bir kitap olarak görmüştüm: Onları şimdi de anlamıyorsa da bir anlamı olduklarını biliyorum. Şu gözlemi yaptım: İnanç bilgisi, akıyla birlikte bütün bir insanlık gibi, çok eski bir gizemli kaynaktan gelir. Nasıl bedenim Tanrı'dan bana gelmişse, aklı da aynı şekilde aklımla ve hayat anlayışım da Tanrı'dan gelmiştir. Bu yüzden de bu hayat anlayışının gelişimindeki bütün evreler yanlış olmaz. İnsanların gerçekten inandığı her şey hakikat olmalı, bu hakikat farklı ifade edilmiş olabilir ama yalan olamaz. Bu yüzden, bana yalan gibi görünüyorsa, bu, yalnız benim onu anlamadığımı gösterir. Sonra kendi kendime şöyle dedim: Her inancın özelliği, ölümün yok etmediği bir mana vermektir yaşama. Doğal inanç güç sorulursa cevap verebilir.

Örneğin, büyük bir bolluk içinde ölen prens, işiyle ölesiye dolu, nen yaşlı usak, duygusuz bir çocuk, bilge bir ihtiyar, yanı aptal bir bunak, genç ve mutlu bir kadın, tutkularla savaşılan bir delikanlı gibi, hayatın dört bucağından türlü insanların sorusuna cevap verebilirsin; hayatın o daimi olan: "Niçin yaşıyorum, hayatımın sonu ne?" sorusuna cevap varsa eğer. Bu cevap, özelliği gereği her ne kadar tek ise de, ortaya çıkış biçimlerinde son derece çeşitlidir. Ve bu cevap ne

kadar tek, gerçek ve derinse de, fertlerin mevki ve kültürüne uygun bir ifadeye ulaşma çabasından da o kadar tuhaf ve itici görünecektir. Fakat inancın geleneksel yönünün tuhafıklarını savunan bu görüşler, yine de yetersiz geliyordu bana. Öyle ki, hayatın bu biricik eserinde, inançta kendimin şüphelendiği adetleri uygulamaya izin vermezdim. Bütün gücümle dinin törenlerle ilgili yanını yerine getirerek halkla birlikte olabilmeye çalışıyordum ki, bunu yaparsam, kutsal bildiğim şeyle alay etmiş olacaktım, kendi kendime yalan söylemiş olacaktım. O sırada bizim yeni Rus teolojisi imdadıma yetişti.

Bu teologların açıklamasına göre, inancın temel dogması, yanlışmayan bir kilisedir. Bu dogmanın kabul edilışinden şu zorunlu sonuçlar çıkar: Kilisenin kabul ettiği her şey doğrudur. Kilise sevgi bağı ile bir araya gelmiş, bu yüzden de gerçek bilgi sahibi olan müminler topluluğu olarak, benim inancımın temeli oldu. Kendi kendime şöyle dedim: Tanrısal gerçek, bir insana ulaşmayabilir. O, çehresini ancak sevgi bağıyla birleşen insanların oluşturduğu topluluğa gösterir. Gerçeğe ulaşmak için insan kendini çevresinden soyutlamamalıdır. Bunu yapabilmesi için de insanın sevgiye ihtiyacı vardır; "Evet" demediğiyle barışması gerekir. Hakikat, aşka gösterir kendini. Yani eğer kilisenin törenlerine uymazsan, sevgiyi yaralamış olursun; sevgiyi yaralamak da, gerçeği tanıma imkânından yoksun edersen kendini. O sıralar, sevgi birliğin, en yüce sevgiyi doğurabileceğini ama hakikati İznik Konsili'nin² formüle ettiği şekliyle veremeyeceğini göremiyordum. Aynı şekilde şunu da göremiyordum: Sevgi asla ve asla topluluklara, hakikatin belli bir ifadesini empoze edemez. İşte o zamanlar bu görüşün yanlışlığını görmüyordum. O sebeple de kilisenin bütün törenlerinin çoğunu anlamaksızın kabul etmek ve yerine getirmeyi ilke edinmiştim kendime. O zamanlar, herhangi bir görüşten ve herhangi bir çelişkiden bütün gücümle sakınıyordum. Ve kil-

² İznik Konsili: Kiliselerarası konsillerden ikisi İznik'te toplanmıştır. Tolstoy burada 1. Konsil'de alınan en önemli karara gönderme yapıyor. Arius, aralarında İznik'li (Nikomedia) Eusebios'un da bulunduğu on yedi taraftanmca desteklenen doktrinini orada savundu. Sonunda, özellikle Ankara'lı Markellos ve İskenderiye'li Athanasios'un savındığı karşı tez kazandı ve Kelâm'ın (Teşlisin İkinci Şahsı) Baba'ya bağlı olduğunu reddeden Credo (Hristiyan Amentüsü) kabul edildi.

senin kendimi ilgilendiren tezlerini mümkün olduğu kadar mantığa uygun şekilde açıklamayı deniyordum.

Kilise törenlerine katılmakla aklımın kibrini insanların bağlı olduğu geleneğe boyun eğdirdim. Atalarım ile birleştim, sevdiğim herkesle birleştim; babamla, annemle, dedelerimle, ninelerimle... Onlar ve onların bütün ataları inanmışlar, yaşamışlar ve beni dünyaya getirmişler. Çok değer verdiğim halktan milyonlarca insanla da birleştim. Üstelik bunun kötü bir yanı da yoktu. Bence kendini zevke vermek kötüydü. Kiliseye gitmek için erken kalkıyordum, her ne kadar bedensel rahatımı feda ediyorsam da, iyi bir iş yaptığımı biliyordum; çünkü kafamın kibrini kırmak, atalarım ve çağdaşlarıma yaklaşmak, hayatın amacını aramak istiyordum. Aynı şey "Akşam Ekmeği" ayini'nin hazırlığı için, diz çökerek günlük duaların okunması ve bütün oruçların tutulması için de söz konusuydu. Bu fedakârlıklar az da olsa bile bunlar iyi olana hizmet için yapıyordu. Akşamları "Ekmeğe-şarap" ayinine katılıyor, oruç tutuyordum; evde ve kilisede yıllık bütün ibadetleri yerine getiriyordum. Kilisede yapılan ayinlerde söylenen her sözü özümsemeye çalışıyor; bunlara elimden geldigince anlam veriyordum. Yortuda³ benim için en önemli sözler şunlardı: "Tam bir birlik için, birbirimizi sevelim." Diğer sözler, yani "Baba, Oğul ve Kutsal Ruh"⁴ bir birlik olarak kabul edelim" ise atılıyor; çünkü bunlara akıl erdiremiyordum.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

O zamanlar, bence yaşamak için inanmak ihtiyacı öyle önemliydi ki, inanç öğretisinin çelişkilerini ve karanlık yönlerini bilimsizce hasıraltı ediyordum. Fakat dini törenlere bir mana verme çabasının da bir sınırı vardı. Ben bazı dualar, kurban kesme gibi ibadetlerin nerdeyse üçte ikisine ya hiç açıklamla bulamıyordum ya da açıklamalar bulmaya kalkarsam yalan söyledigimi, böylece de Tanrı'yla olan bağımı tamamen zayıflatığımı ve inancın imkânını iyice kaybettiğimi hissediyordum. Bunlar; mesela karşılıklı ayin, en önemli sözleriyle gittikçe açığa kavuşunca; "Ve Efendimiz, Anamız, Aziz Tanrı Anası ve bütün Azizlerin hatırına"; "Kendimizi ve hemicinslerimizi ve bütün hayatımızı İsa'ya, Tanrımıza teslim ediyoruz" sözleri açıklanınca; Çar ve yakınları için olan duaların sık sık tekrarlanması, onların öteki insanlardan daha güç durumda oluşuyla ve onların daha çok duaya ihtiyacı oluşuyla açıklanınca; düşmanların alt edilmesiyle ilgili dualar edilip düşman pisliktir diye kabul edilince, inancımın gittikçe zayıfladığını görüyordum.

Aynı şeyi kutsal günlerde de yaşadım. Yevmüsept'in¹ düşünülmesini, yani bir günü Tanrı'yı düşünmeye ayırmayı, anlayabiliyordum ama esas bayram günü, İsa'nın yeniden dirilişi anısına ayrılmıştı. Yani benim gerçek olarak tasavvur edemeyeceğim ve kavrayamayacağım bir şeye. Ve her haftanın tatil günü, bu yeniden dirilme olayından alıyordu adını. Ve bu günde "Ekmeğe-şarap" ayini gerçekleş-

³ Yortu: Hristiyan bayramı.

⁴ Baba, Oğul ve Kutsal Ruh: Hristiyan inançlarının en önemlisidir. IV. yüzyıla ait üç bölüm ve on iki maddeli Havariler İnanç Sistemi'ne göre: 1-Ben, Tanrı'ya, kudretli baba'ya, 2- Ve O'nun biricik oğlu Rab İsa'ya; 3- Ve Kutsal Ruh'a inanırım, etrafında kümelendir.

¹ Hristiyan inanışına göre Tanrının altı günde evreni yaratıp cumartesine tekamül eden haftanın yedinci gününde istirahate çekilmesi.

mişti. Bu benim için akıl almaz bir şeydi. Noel'in dışında, öteki on iki bayram gününün hepsi, hep mucizelerin yıl dönümüydü ve ben, bunları sırf inkâr etmemek için düşünmemeye çalışıyordum. Meselâ; göğe çıkış, Paskalya,² Epifani,³ Meryem'i esirgeme yakarışı⁴ vs. gibi. Bu günleri kutlarken, hep onlara bence apayrı ve çelişik olan şeylere bir mana vermek duygusuyla kendi kendime ya beni rahatlatacak açıklamalar düşünüyordum ya da beni altüst eden şeyleri görmemek için gözlerimi kapıyordum.

İçimdeki bu savaş geleneksel olarak en lüzumlu kabul edilen ritüellere, yani vaftiz ve "Ekmek-şarap" ayinine katılırken coşuyordu. Burada, anlaşılmaz değil, tamamen anlaşılır olaylarla karşı karşıyaydım: Bu olaylar bana karmaşık olaylar olarak görünüyordu. Bir yol ayırındaydım; ya yalan söyleyecek ya da kabullenecektim.

Uzun yıllar sonra yeniden akşam ayinine gittiğim gün, hissettiğim azap verici duyguyu asla unutamam. Dualar, günah çıkarmalar, kurallar, bunlar hep anlaşılır şeylerdi; içimde, hayatın anlamının belirginleştiği duygusunu uyandırıyor. Akşam ayinini, kendime İsa anısına yapılan günahlardan arınma ve İsa öğretisinin tam olarak kabul edilmesi olarak açıklıyordum. Bu açıklama iğreti ise de, bu iğretiliği pek fark etmiyordum. Benim için, bir rahibin, basit bir din adamının önünde eğilmek, alçakgönüllü davranmak, ruhumun kirini arıtmak, günahlarıma tövbe etmek, hoş bir duyguydu. Bu dua ilkelelerini kaleme alan ataların alçak gönüllüğünü düşünmeye dalmak, öyle hoş bir duyguydu ki! Geçmişin ve şimdinin mutekitileriyle birleşmek, öyle hoş bir duyguydu ki açıklamamın iğretiliğini hissetmiyordum bile. Fakat rahip, kral kapısına gelip de benden, söylediklerini tekrarlamamı, yani "Şimdi yutacağım şeyin gerçekten et ve kan oldu-

² Paskalya: En büyük Hristiyan bayramlarından biri. İnsanı ebedi ölümden kurtaracağına inanılan İsa'nın yeniden dirilişi olayı, Kilise ve her insanın hayatının merkezi sayılır. O zaman Hristiyanlar, İsa'nın Pazar günü dirilişini kutlardı. Kilise teşkilatının başladığı sırada kiliselerde özel bir Paskalya günü kabul edildi.

³ Epifani: Noel ile ilgili ve onun devamı olarak kutlanan diğer bir Hristiyan bayramdır.

⁴ Meryem'i Esirgeme Yakarışı: Meryem'in günahsızlığını, lekesizliğini, ahlâklılığını ve iftineni tanıtmak için Roma'da 1477'de başlatılan bir anma günü.

ğuna inanıyorum" dememi isteyince, işte o zaman kalbime bir şey saplandı. Bu, yalnızca sahte bir ses tonu değildi; bu açıkça inancın ne olduğunu bilmeyen bir kimsenin söyleyebileceği bir şeydi.

Evet, artık söyleyebilirim ki, bu gaddarca bir istekti; elbette o zaman bunu düşünmedim bile, yalnız anlatılmaz bir acı duydum. Bir zamanlar, gençliğimde, hayatta her şeyin aydınlık olduğuna inandığım için, yaşadığım o durumda değildim artık. İnanç dışında yıkımdan başka hiçbir şey bulamadığım için, tekrar inanca dönmüştüm. O sebeple, bu inancı kabul etmemek mümkün değildi; ben de boyun eğdim. Ve ruhumda, bu durumu hazmetmeme yardım edecek bir duygu buldum. Bu, alçakgönüllülük duygusuydu. İnanmak isteğiyle gururumu kırdım ve kanla eti iğrenme duymadan yuttum. Fakat artık karar verilmişti: Beni neyin beklediğini bildikten sonra, artık oraya gitmedim.

Kilisenin törenlerini önemsememeye devam ettim ve hep izledim inancın öğretisinde hakikatin bulunduğuna inandım. Ve böylece bende bir şeyler oldu. O zamanlar çok garipsediğim ama şimdilerde çok anlamlı bulduğum bir şey.

Bir seferinde, okuma yazması olmayan, hac⁵ yolundaki bir köylünün konuşmasına kulak kabarttım; Tanrı, inancın, hayat ve Tanrı'nın rahmeti hakkında konuşuyordu. Ve inancın bilgisi ile ilgili sözleri beni etkiledi. Hayatı, inancı nasıl gördüğünü duyunca, halkın arasına girdim ve günden güne de kavradım hakikati. Keza azizlerin efsanelerini ve prologlarını okurken de aynı şey oldu. Bunlar benim en sevdiğim metinler oldu. Belli bir anafikri dile getirmeleri gereken masallar gibi, gördüğüm mucizeleri aşınca, bu kitaplar bana hayatın anlamını açtı. Meselâ, Büyük Makarios'un,⁶ Yosefat'ın, Prensin ha-

⁵ Hac: Hristiyanlıkta, Hz. İsa'nın yaşadığı ve hatıralarının bulunduğu yerler ile ilk Hristiyan azizlerin mezarları hac yerleridir. İsa'nın yaşadığı yerler ve Kudüs'ten sonra Roma en çok ziyaret edilen yerdir. Bu, Petrus ve Pavlus'un mezarlarının orada bulunmasından kaynaklanır.

⁶ Makarios: Mısır'lı, Aziz, Yaşlı ya da büyük denir. (301 (?) - 391) Aziz Antonios'un çömezidir; 331'de Skete çölüne çekildi. İskenderiye'nin arıuçu piskoposu Lukios tarafından Mısır yakınlarında bir adaya sürüldü. Burada bir çok pagani Hristiyan yaptı. Kaynağı bilinmeyen fakat doğu mistisizmini derinden etkileyen bazı mektuplar, vaizler, çileyle ilgili risalelere ona mal edilir.

yatı, (Buda hikâyesi) Johannes Chrysostomus'un⁷ vaazları, kuyular-
da gezenin nutku, altın bulan papaz, Gümrükçü Peter'in vaazları.
Mesela, hepsi bir tek şeyi, ölümün, hayatın sonu olmadığını haber
vermiş olan azizlerin hikâyesi; kilisenin öğretilerini hiç bilmeyen ve
yine de rahmete erişen saf adamların hikâyesi.

Fakat öğrenim görmüş mutekitlerle bir araya gelsem ya da kitap-
larını elime alsam yetiyordu. İçimde hemen şüphe, tedirginlik, tartış-
ma isteği belirliyor ve ben, onların konuşmalarına daldıkça, hakikat-
ten uzaklaşıp uçuşuma yaklaştığımı hissediyordum.

ON BEŞİNCİ BÖLÜM

Köylülerin cehaletine nasıl da imrenmişimdir. Benim için açık
bir çelişkinin ifadesini bulduğu inanç ilkeleri, onlar için hiç de yan-
lış değildi, onları kabul edecek durumdaydılar; doğruluklarına, yani
benim de inandığım doğruluklarına inanabiliyorlardı. Şu farkla ki,
benim gibi mutsuz bir adam için, gerçeğin pamuk ipliğiyle yalana
bağlı olduğu alenidir ve ben onu bu şekilde kabul edemem. Böylece
üç yıl geçirdim. İlk zamanlar, vaftize hazırlanan çocuk gibi yavaş ya-
vaş hakikatle tanışıyordum. Belli bir duyguyu yönetiminde, neresi ba-
na aydınlık gelirse oraya gidiyordum; orada bu çelişkiler beni daha
az rahatsız ediyordu. Bir şeyi anlamadım mı, kendi kendime: "Suç
bende, ben aptalım!" diyordum ama öğrendiğim hakikatler içime iş-
ledikçe, bunlar yaşamın oldukça, bu çelişkiler o kadar bunaltıcı, o
kadar keskin oldu; bunları kavrayamadığım için, kavramadığımla an-
cak insanın kendini aldatarak kavrayabildiği şey arasındaki sınır çizgi-
si o kadar belirgin oldu ki...

Bu şüpheye ve acılara rağmen koyu inancım hâlâ sıkı sıkıya
bağlıydım ama hayatta karşıma çözülmesi gereken sorular çıkıyordu,
gel gör ki bu soruların kilise yoluyla çözümü -dinin kendi temel ilke-
leriyle, benim yaşadığım çelişki içinde- beni sonuç olarak şuna gö-
türdü: Kendimi koyu dindarlıkla ilişki imkânından kopardım. Bu so-
rular önce Ortodoks kilisesinin diğer kiliselerle ilişkisiyle ilgiliydi, ya-
ni Katolik kilisesi ve papazlarıyla. O zamanlar, inanca olan ilgilim

⁷ Johannes Chrysostomus: (ö.407) Antakya'da tanınmış bir ailenin çocuğu olarak dünyaya
geldi; son derece parlak bir eğitim alarak zamanın en iyi hatiplerinden birisi oldu. Vaftiz olduktan
sonra ermetik bir hayat (insanlardan uzak bir inziva hayatı ya da çöl hayatı) yaşamak için yalnızlık
içine dalar. Antakya'ya döndüğünde papaz olur ve yaşlı piskopos Flavien onu vaaz kürsüsüne çıkā-
tır. Bu kürsüden hayatının en parlak vaazlarını yapar ve Kutsal Metinleri tefsir eder.

dolayısıyla türlü inançlara yaklaştım: Katoliklik,¹ Protestanlık,² Havarilik,³ Malakanlık vs. Ve bunlar arasında ahlâken yüksek, gerçekten inançlı insanlara rastladım. Bu insanlarla kardeş olmak istedim. Fakat ne oldu? Bütün bu insanları bir inançta ve sevgide birleştirmeyi vaat eden öğreti, işte bu öğretinin ta kendisi, bana en iyi temsilcilerinin ağzından şunu diyordu: Bütün insanlar yalan içinde yaşıyor, onlara yaşama gücü veren şey, şeytanın bir yanıltısı yalnızca, bizler hakikatin bilgisine sahibiz. Ve gördüm ki, Ortodokslar, inaçlarında kendilerine tıpatıp uymayan herkesi kâfir sayıyorlar, tıpkı Katoliklerin ve diğerlerinin Ortodoksluğu kâfirlik saydığı gibi. Gördüm ki, inaçlarında Ortodokslarla aynı harici sembolleri ve sözleri kullanmayan herkese karşı, Ortodoksuluk -her ne kadar bunu saklamak istese bile- düşmanca davranıyor. Başka türlü de olamazdı zaten; çünkü "Sen yalan içinde yaşıyorsun, ben hakikatte" iddiası, bir insanın ötekine söyleyebileceği en acımasız sözdür. İkincisi, çocuklarını ve kardeşlerini seven bir insan, çocuklarını ve kardeşlerini yanlış bir inanca döndürmek isteyen kimselere yalnız düşmanca davranabilir. Ve bu düşmanlık, inanç öğretisinin bilgisi arttıkça, aynı ölçüde büyümektedir. Hakikati, sevgide birleşmede gören bende ister istemez şu düşünce yerleşti: İnanç öğretisi, oluşturmak istediği şeyi tahrip etmektedir. Bu yanılgı öyle akla yatkındı ki, çeşitli inançlardaki insanların yaşadığı ülkelerde bulunmuş bizim gibi aydın insanlar o küçümseyici, kendinden emin, sarsılmaz reddi görmüşlerdi. Katoliğin Ortodoks'a ve Protestan'a, Ortodoks'un Katoliğe ve Protestan'a, Protestan'ın ise öbür ikisine karşı olması ve aynı ilişkinin eski inançlı Paşkovitler'in, Shakerler'in⁴ öteki inançta olanlarla arasında var

¹ Katolik: Hristiyan dünyasında en fazla mensubu olan mezheptir. Bu mezhep, kendisini Hz. İsa'nın vekili Petrus'a bağlamaktadır.

² Protestan: Başkaldıran, itiraz eden anlamına gelir. XVI. yüzyılda Martin Luther (1483-1546), Roma Katolik Kilisesi'nin günahları bağışlaması, bunu mâli bir kaynak hâline getirmesi, Kutsal kitap yorumu ve hüküm çıkarmayı kendi inhisarında tutması, âyin dilinin Latince olması gibi hususlara karşı çıkarak başlattı ilk itirazı.

³ Havarilik: Din. İsa'nın İncil'i yaymada görevlendirdiği on iki yardımcısından herbirinin görevi.

⁴ Shaker: Amerika'da bir tarikatın üyelerine, âyin danslarından dolayı takılan ad. 1774'de New York yakınlarında, Ann Lee adlı (1736-1784) bir İngiliz kadın tarafından kurulan ve Londra'da oturan Cévennes'lî rahiplerin düşüncelerini benimseyen bu tarikat, mülkiyet ortaklığına ve bekârlığa dayanan topluluklar kurdu.

olması, ne kadar kesin bir yanılgı olduğunu gösterir. İnsan kendi kendine şunu diyor: İmkânsız bir şey bu ve insanlar yine de görmüyorlar. Eğer iki iddia birbirini yalanlıyorsa, ne biri, ne öteki, inanç olması gereken gerçeği içerisinde bulundurabilir. Burada doğru olmayan bir şey var. Bir açıklama olması gerek. Böyle düşündüm ve bu açıklamayı aradım ve bu alanda elimden geldiği kadar çok okudum, görüşebildiğim bütün insanlara danıştım. Ve bulduğum açıklama öyle bir açıklamaydı ki, ona göre Ssumi'nin Süvarileri, dünyanın birinci bölümüydü; Sarı Ulanlar, Sarı Ulanlar'ın dünyanın birinci bölümü olduğuna inanıyorlardı. Her türlü dinin rahipleri, içlerinden en iyileri, bana, yalnız kendilerinin hakikate ulaştıklarını, ötekilerinin yanılgıda olduklarına inandıklarını söylüyorlardı. Ve yapabildikleri tek şey de öbürleri için dua etmektir. Arhimandritleri, piskoposları, ihtiyarları, münzevileri ziyaret ettim, onlara sorular sordum. İçlerinden hiçbirisi bu yanılgıyı açıklamak için ufacak bir gayret göstermiyordu. İçlerinden yalnız biri bana her şeyi anlattı ama öyle ki, o andan itibaren başka kimseye soru sormadım artık.

İnanca dönüş yapan her inançsızın (Bütün genç nesil bunu yapıyor) öncelikle şunu sorduğundan söz ettim: Neden hakikat Luthercilikte,⁵ Katoliklikte değil de Ortodoks inancında? Bunu lisede öğrenir ve köylülerin bilmediğini de bilmek zorunda kalırsın, yani Protestan ile Katoliklerin de aynı şekilde tek hakikatin kendi inançlarında olduğunu iddia ettiğini. Her inancı kendi başına geçerli kılan tarihî ispatlar yeterli değildir. Acaba, daha önce de söylediğim gibi, inancı şöyle anlayamaz mı insan: Öğretinin, yukarıdan aşağıya indikçe farkları kaybolur, nasıl ki hakikaten inançlı kimse için kayboluyor: İlk inançlarla başlangıçta yürüdüğümüz yolda devam edemez miyiz? Haçın, Aleluya⁶ (Halleluya) ve mihrap çevresinde dönmenin bizde başka türlü olduğunu iddia ediyorlar. Biz şöyle dedik: Sizler, İznik

⁵ Luthercilik: Bir ilâhiyat sistemi olan Calvincliliğin tersine, Ortaçağın sarsılan dinine karşı Luther'in önsellerinden doğan bir dini hareket. Luther reformu, kilise öğretisinin sadece Kutsal Kitap'a dayanmasını ister, bunun yanı sıra ilkel kilisenin şehadetini de inkâr etmez.

⁶ Bu kelime litürjik bir alkış manası taşır ve İbranicedir. Hristiyan litürjisinde de tercüme edilmeden geçmiştir. İbranice "Yahve'ye hamdolsun" anlamına gelmektedir. Hristiyanlar bunu "Tanrıya hamdolsun" manasında kullanmaktadır.

Konsiline ve Yedi Kutsal'a inanıyorsunuz ve biz de bunlara inanıyoruz. Bunlara dayanalım, üst tarafını ne yaparsanız, biz de bunlara inanıyoruz. Böylece, onlarla inançta esas olanı, olmayan üzerine koyduğumuzda birleştik. Şimdi Katoliklere diyemez miyiz: Şuna ve buna inanmıyorsunuz, esas olana da öyle. Ve Fliak'la, Papa'ya gelince, ne isterseniz onu yapın. Aynı şeyi Protestanlara da söyleyip, onlarla esas meselede birleşemez miyiz? Kendisiyle böyle konuştuğum rahip, düşüncelerimi doğruladı ama bu tip ayrıcalıkların dini makamlara, atalarının inancından uzaklaştıkları suçlamasını getirir, dedi. Aynı şekilde bir bölücülük doğurmuş. Oysa rahibin mesleği, atalarının kendisine emanet ettiği Grek-Ortodoks inancını bütün saflığı ile korumakmış.

Ve her şeyi kavramıştım. Ben, hayatın gücü olan inancın peşindeyim, onlarsa insanların gözünde belirli insanî görevlerin en iyi aracının gerçekleşmesinin peşindeler. Onlar bu insanî görevleri yerine getirirken, aynı zamanda insan olarak davranıyorlar. Zavallı kardeşlere merhametlerini mihrap önündeki dualarında ne kadar çok dile getirsel de, insanî görevlerin yerine getirilmesinde baskı uygulamaları gerekiyor; bu hep uygulanmıştır, uygulanmaktadır ve uygulanacaktır da. İki mezhep, kendisinin hakikatin sahibi olduğuna, ötekini aldatmışa inanıyorsa, o zaman kardeşleri hakikate döndürme isteğiyle vaaz edeceklerdir. Eğer hakikatin sahibi olduğunu iddia eden kilisenin cahil oğullarına yanlış öğreti vaaz edilirse, o zaman kilise bu kitapları yakma ve çocuklarını yanıtlan insanı uzaklaştırmak gereğini duyuyor. Şimdi, inancı tekeline almış kilisenin görüşüne karşı, yanlış inancın ateşine tutulmuş bir tarikat müridi, hayatın önemli eseri olan inanç içinde kilisenin oğullarını baştan çıkarıyorsa, ne yapmalı?... Kafasının kesilmesi ya da hapsedilmesinden başka bir şey yapılabilmiş midir ki? Aleksey Mihailoviç'in yönetiminde yakmışlardır onu, yani çağının en büyük cezası verilmiştir kendisine. Zamanımızda da en büyük ceza verilmektedir. Hücreye hapsedilmektedir. Ve ben dikkatimi, din adına yapılan işlere çeviriyordum. Dehşete düşüyordum. Ortodoks kilisesinden tamamen ayrılmama ramak kalmıştı. Kilisenin hayat meselelerine karşı ikinci tutumu da, savaş ve ölüm cezalarına karşı tutumuydu.

Bu sıralarda Rusya'da savaş vardı ve Ruslar Hristiyanlık aşkıyla kardeşlerini öldürüyorlardı. Bu düşünceden kurtulmak imkânsızdı. Öldürmenin inancın bütün ilkelerine ters düşen kötü bir şey olduğunı görmemek mümkün değildi. Ve her şeye rağmen kiliselerde, ordularımızın başarısı için dualar ediliyordu.

İman vaaz edenler, bu cinayetlerde inançtan kaynaklanan bir şeyler görüyorlardı. Yalnızca savaştaki bu öldürmelerde değil, savaşı izleyen karışıklıklarda da yanıtlanmış zavallı gençlerin işledikleri cinayetleri benimseyen kilise görevlileri, öğretmenler, papazlar, keşişler gördüm. Ve ben, bütün dikkatimi, "Hristiyanım" diyen insanların bütün bu yaptıklarına yöneltiyordum ve bir korkudur alıyordu beni.

ON ALTINCI BÖLÜM

Şüpheyi son verdim ve tam olarak emin oldum ki, bağlanmış olduğum dinin bilgisinde her şey hakikat değil. Bir zamanlar, bütün din öğretisi yanlıştır demişsem, şimdi bunu söyleyemiyordum. Halkın tümü hakikati biliyordu, buna şüphe yoktu; çünkü yoksa, yaşamazdı. Üstelik bu hakikat bilgisi kapılarını artık açmıştı bana. Onun sayesinde yaşıyordum artık ve onun bütün doğruluğunu hissediyordum; ancak bu bilgide yanlışlar da vardı. Bundan da şüphelenmiyordum. Şimdi ise bir zamanlar beni iten her şey önümde dipdiri duruyordu. Bütün halkta bu beni ırkilden yalan katkısının kilise temsilcilerindekinden daha az olduğunu gördüysem de, yine de gördüm ki halkın inanç görüşlerinde de yalanlar vardı.

Fakat yanlış nereden geliyordu, doğru nereden? Hem yalan, hem de gerçek gelenekteydi, o kutsal denen gelenekte ve kutsal yazılarda. Hem yalan hem gerçek, kilise denen şeyden geliyordu. Ve böylece ister istemez, bu kutsal kitabın ve geleneğin incelenmesine koyuldum, şimdiye kadar ölesiye tıksındığım şeye yani.

Bir zamanlar büyük bir küçümsemeyle dışladığım ilâhiyat öğrenimine başladım böylece. Vaktiyle bir dizi yararsız saçmalıklar olarak görünürdü bana, vaktiyle dört yanımdan anlamlı ve açık görünen hayat olgularıyla sarılmıştım. Şimdi de sağlıklı bir kafaya girmeyen şeyi reddederim ama artık ne yapacağımı bilmiyorum. Hayatın anlamı bu inanç öğretilerine dayalıdır ya da en azından ondan ayrılmayacak kadar iç içedir. Bunun ayırımındaydım. Eski katı aklımın ölçülerine göre, bana ne kadar tuhaf görünse de, o, kurtuluşun tek ümidi-

dir. Onu kavramak için, bilimsel tezleri inceler gibi değil, dikkatlice incelemek gerekmektedir. Ben bunu aramıyorum ve inancın bilgisinin tuhaflığını bildiğim için arayamam da. Bütünün açıklanmasını aramayacağım. Biliyorum, bütünün açıklanması, her şeyin asıl kaynağı gibi sonsuza dek gizli kalmalıdır ama ben kaçınılmaz bir şekilde açıklanamaz olana dayanana kadar kavramak istiyorum. İstiyorum ki, açıklanamaz olan her şey aklımın talepleri yanlış olduğu için böyle olmuş olmasın, (Aklımın istekleri doğrudur ve ben onların dışında bir şey kavrayamam) tersine, aklımın sınırlarını bildiğim için olsun. Şöyle anlamak istiyorum, her açıklanamaz iddia bana, işte bu aklın bir varsayımı olarak sunulsun ama inanma ödevi olarak değil.

Öğretide hakikatin var olduğu, bence şüphesiz ama onda yalının var olduğu da bence şüphesiz. Ve ben hakikati ve yalanı bulmak ve birini diğerinden ayırmak zorundayım. İşte bu işle uğraşmaktayım şimdi. Bu öğretilerde ne yanlışlar buldum, onda hakikat olarak ne buldum, hangi sonuçlara vardım. Bunlar, eğer değeri olur ve birinin işine yararsa, herhâlde bir gün bir yerde basılacak olan eserimin bundan sonraki bölümlerinin içerigidir.

ON YEDİNCİ BÖLÜM

Bunları aşağı yukarı üç yıl önce yazmıştım. Şimdi bu bölümü baskıda gözden geçirip, onları yaşarken, beni harekete geçiren duygu ve düşünceleri anımsarken, bir rüya gördüm. Bu rüya, başımdan geçenlere dair anlattığım ne varsa, her şeyi özlü bir biçimde anlattı bana. Bu yüzden şöyle düşünüyorum: Beni anlamış olanlara bu rüyanın anlatılması, bu sayfalarda anlatılmış olan her şeyi tazeleyecek, açıklayacak ve özetleyecektir. İşte şöyleydi rüyam: Kendimi yatağa yatmış gördüm. Ne rahat, ne de rahatsızlık duyuyordum. Sırt üstü yatıyordum. Fakat sonra "Acaba yatarken kendimi rahat hissediyor muyum?" diye düşünmeye başladım. Bazen öyle hissettim ki, bacaklarım rahatsız duruyor, bazen yatak çok kısa, bazen bana uygun büyüklükte. İçimde bir şeyler rahatsız. Bacaklarımı hareket ettiriyorum ve o anda düşünmeye başlıyorum, "Nerede ve nasıl?" diye, ki bu şimdiye kadar hiç aklıma gelmemişti. Yatağımı inceleyince bir de ne göreyim, yatak kenarlarına tutturulmuş, örgülü çapraz kolonlarda yatmıyor muyum! Ayaklarım başka bir kolonda, dizlerim başka bir kolonda; bacaklarım rahat etmiyor. Bilmiyorum nasıl, bu kolonların itilebileceğinden haberdarım. Bir tekmeye ayaklarımın altındaki en dip kolonu itiyorum ve daha iyi olacağını düşünüyorum. Fakat fazla uzağa itmişim, bacaklarımla tekrar yakalamak istiyorum ama hareketle dizlerimin altındaki öteki kolon da kayıyor ve bacaklarım aşağı sarkıyor. Düzgün yatmak için bütün vücudumu hareket ettiriyorum ve eminim bu güçlük duymadan başarılabileceğim iş ama bu hareketle altındaki öteki kolonlar da kayıyor ve görüyorum ki, hepsini bozmu-

şum. Bütün alt kısmım aşağı kayıyor ve sarkıyor, ayaklarım yere değmiyor. Sadece sırtımın üst kısmıyla kendimi tutuyorum ve rahatsız oluyorum, hatta katlanılmaz derecede rahatsız. O zamana kadar hiç aklıma gelmemiş olan bir soru şimdi aklıma geliyor. Kendime soruyorum: "Ben neredeyim ve neyin üzerinde yatıyorum?" Ve çevreme bakıyorum, her şeyden önce de bedenimin sarktığı -ve hissediyorum- biraz sonra düşeceği yere bakıyorum. Aşağıya bakıyorum ki, ne göreyim! Çok yüksek bir kule ya da tepeye benzer bir yükseklikte değilim yalnız, hiç tasavvur edemeyeceğim yükseklikte bir yerdeyim.

Doğru dürüst söyleyemiyorum bile; aşağılarda o üstünde yüzdüğüm ve beni çeken dipsiz uçurumda neler görüyorum. Kalbim sıkışıyor ve bir titremedir alıyor beni. Aşağıya bakmak korkunç bir şey. Hissediyorum ki, aşağıya bakınca son kolondan kayacağım ve işim bitmiş olacak. Bakmıyorum aşağıya ama bakmamak da daha kötü; çünkü son kolondan koptuğum anda, halimin ne olacağını düşünüyorum. Ve hissediyorum ki, korkudan nasıl da son dayanağı kaybediyor ve yatarak yavaş yavaş durmadan derine kayıyorum. Bir saniye sonra, işte düşeceğim. O zaman aklıma şu fikir geliyor: Bu gerçek olamaz, bu bir rüyadır. Uyanmaya çalışıyorum, olmuyor. "Ne yapmalı, ne yapmalı?" diye soruyorum kendi kendime. Ve yukarı bakıyorum. Aşağıdaki uçurumu unutmaya çalışıyorum. Aşağıdaki uçsuzluk beni itiyor ve bana dayanak veriyor. Daha önceki gibi, altımda henüz uçuruma kaymamış kolonlarda asılıyım. Asılı olduğumu biliyorum ama yalnız yukarı bakıyorum ve korkum bitiyor. O zaman, rüyada olduğu gibi bir ses duyuluyor: "Buna dikkat et! İşte bu!" Ve ben durmadan yukarı sonsuzluğa bakıyorum ve rahatladığımı hissediyorum. Olup biten her şeyi hatırlamaya başlıyorum: Bacaklarımı nasıl hareket ettirdiğimi, nasıl kaydığımı, nasıl korktuğumu ve yukarı bakarak nasıl kendimi korkmaktan kurtardığımı hatırlıyorum. Ve kendi kendime soruyorum: Evet, ya şimdi, hâlâ aynı durumda mı yatıyorum? Ve bakışlarımla, bütün bedenimle, bu tuttuğum dayanağın bilincinde oluyorum. Ve görüyorum ki, artık öyle askıda değilim ve düşmüyorum, tersine, sapasağlam tutunuyorum. "Nasıl tutunuyorum?" diye soruyorum kendime. Bakıyorum, çevreme bakıyorum

ve altında, vücudumun orta yerinde bir kolon var ve ben yukarı bakarken beni tutan da yalnızca bu. O zaman rüyalarda hep olduğu gibi, bu tutunduğum şeyin mekanizması bana son derece doğal, anlaşılır ve açık görünüyor, gerçekte bu mekanizmanın hiçbir anlamı olmadığı halde. Hatta rüyamda şaşırıyorum, bunu daha önce niye kavramadım diye. O anda ortaya çıkıyor ki, baş ucumda bir sütun var. Bu sütunun sağlamlığına hiç şüphe yok, her ne kadar bu ince sütunun üzerinde yükseldiği bir taban yoksa da. Bu sütuna sonra hem yapay, hem basit bir ilmek bağlanmış, eğer insan vücudunun ortası bu ilmeğe rastlayacak şekilde yatar da yukarı kalkarsa, düşmek söz konusu olmuyor. Bütün bunları anladım ve ben sevince, rahata erdim. Sanki biri bana sesleniyordu: "Bak ve aklında tut!" Ve gözlerimi açtım.

İTİRAFLARIM

LEV N. TOLSTOY

Artık içinde yaşadığım hayatı terk etmeğe karar verdim; çünkü bu hayat yapmacık ve sahte bir hayattır; gerçekten uzaktır. Zenginlik ve rahatlığın meydana getirdiği birtakım şartlar bizim gerçek hayatı görmemize engel olmaktadır. Artık ben asıl olanı, öz hayatı anlamak için benim, yani parazitler takımının yaşayışını değil, hayati kuranların, ona kendi emeği ve alın teri ile anlam veren kitlelerin, saf halkın yaşayışına nüfuz etmeğe çalışacağım...

İTİRAFLARIM

LEV N. TOLSTOY

Artık içinde yaşadığım hayatı terk etmeğe karar verdim; çünkü bu hayat yapmacık ve sahte bir hayattır; gerçekten uzaktır. Zenginlik ve rahatlığın meydana getirdiği birtakım şartlar bizim gerçek hayatı görmemle engel olmaktadır. Artık ben asıl olanı, öz hayatı anlamak için bizim, yani parazitler takımının yaşayışını değil, hayatı kuranların, ona kendi emeği ve alın teri ile anlam veren kitlelerin, saf halkın yaşayışına nüfuz etmeğe çalışacağım...

ISBN 975-8414-92-5

9 789758 414925

Ücretsiz PD

DÜNYA KLASİKLERİ

İTİRAFLARIM TOLSTOY

Prince Cizgiliforum

